

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «КОРБАН ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF KORBAN v. UKRAINE)**

(Заява № 26744/16)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

04 липня 2019 року

ОСТАТОЧНЕ

09.12.2019

*Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44
Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Корбан проти України»

Європейський Суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Ангеліка Нуссбергер (*Angelika Nußberger*), Голова,

Ганна Юдківська (*Ganna Yudkivska*),

Андре Потоцький (*André Potocki*),

Сіофра О'Лірі (*Síofra O'Leary*),

Мартіньш Мітс (*Mārtiņš Mits*),

Габріеле Куцско-Штадльмайер (*Gabriele Kucsko-Stadlmayer*),

Ладо Чантурія (*Lado Chanturia*), судді,

та Клаудія Вестердік (*Claudia Westerdiek*), Секретар секції,

після обговорення за зачиненими дверима 28 травня 2019 року

постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 26744/16), яку 27 квітня 2016 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України, пан Геннадій Олегович Корбан (далі – заявник).

2. Заявника представляв пан Н.С. Кульчицький, юрист, який практикує у м. Київ. Уряд України (далі – Уряд) представляв його Уповноважений, пан Іван Ліщина.

3. 21 листопада 2016 року відповідно до Правила 41 Регламенту Суду Голова секції вирішив надати справі заявника статус пріоритетної.

4. Заявник скаржився, зокрема, за статтею 3 Конвенції на умови його перевезення 02 листопада 2015 року, його участь у судових засіданнях 26 – 28 грудня 2015 року, незважаючи на слабкість після проведення коронарної ангіопластики, а також на його тримання у металевій клітці під час судових засідань 13, 22 та 25 січня 2016 року. Він також скаржився на порушення його прав за пунктами 1, 3, 4 та 5 статті 5 Конвенції. За статтею 18 Конвенції у поєднанні зі статтею 5 Конвенції він скаржився, що був позбавлений свободи з прихованих мотивів, а саме з політичних міркувань. Насамкінець, він скаржився, що публічні заяви високопосадовців органів державної влади щодо кримінальної справи проти нього порушили його право на презумпцію невинуватості, гарантоване пунктом 2 статті 6 Конвенції.

5. 05 березня 2018 року Уряд було повідомлено про зазначені скарги, а решту скарг у заяві відповідно до пункту 3 Правила 54 Регламенту Суду було оголошено неприйнятними.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

6. Заявник народився у 1970 році та проживає у м. Дніпро (до червня 2016 року місто мало назву Дніпропетровськ).

A. Причетність заявника до української політики

7. З 19 березня 2014 року до 24 березня 2015 року заявник обіймав посаду заступника голови – керівника апарату Дніпропетровської обласної державної адміністрації (далі – обласна адміністрація). Як він пояснив, після погіршення стосунків між Президентом України та тодішнім головою обласної адміністрації, останній подав у відставку разом зі своєю політичною командою, у тому числі заявником.

8. 15 вересня 2014 року Президент України нагородив заявника орденом «За мужність» «за самовідданість, активну громадянську позицію та високий професіоналізм, виявлені під час виконання службових обов'язків».

9. 12 липня 2015 року заявник став головою нової політичної партії «Українське об'єднання патріотів – УКРОП» (далі – партія «УКРОП»), яка різко критикувала владу в цілому та Президента Порошенка, зокрема.

10. 26 липня 2015 року заявник, як голова партії «УКРОП», брав участь у проміжних парламентських виборах у м. Чернігів. Отримавши 14,76 % голосів, він програв вибори кандидату від партії «Блок Петра Порошенка» (35,90 %).

11. На місцевих виборах 25 жовтня 2015 року партія «УКРОП» отримала 7,43 % голосів у цілому по країні та стала четвертою (трьома партіями-лідерами були: «Блок Петра Порошенка» (19,52 %), «Батьківщина» (12,23 %) та «Опозиційний блок» (10,54 %)). Заявник балотувався на посаду міського голови м. Київ і програв вибори, отримавши 2,61 % голосів.

B. Кримінальне провадження щодо заявника

12. 14 серпня 2014 року голову Державного агентства земельних ресурсів України (далі – Держземагенство), Р., проти волі утримували у службовому кабінеті заявника. Заявник вимагав, щоб Р. призначив конкретну особу на посаду начальника Головного управління Держземагенства у Дніпропетровській області, попередньо звільнивши того, хто обіймав цю посаду. Р. поскаржився на ці події до міліції.

13. 15 серпня 2014 року у зв'язку із зазначеними подіями щодо заявника та іншої особи було порушено кримінальну справу за підозрою у захопленні представника влади як заручника та незаконному заволодінні транспортним засобом при обтяжуючих обставинах (автомобіль Р. був переміщений без його згоди). Відповідні відомості було внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань (провадження № 12014040670002852, далі – провадження № 52).

14. 25 лютого 2015 року щодо заявника та іншої особи було порушено ще одну кримінальну справу. Вони підозрювалися в організації вчиненого того дня викрадення В., посадової особи Дніпропетровської міської ради, з метою спонукання виконувача обов'язків голови цього органу, Ро., залишити займану посаду.

15. 07 серпня 2015 року щодо заявника було порушено ще одну кримінальну справу за підозрою у привласненні коштів благодійної організації, створеної у травні 2014 року з метою збору благодійних пожертв для підтримки українських солдатів, які воюють на сході України.

16. 30 вересня 2015 року голова міської виборчої комісії Дніпропетровської області отримав телефонні погрози застосування насилля від когось, хто представився заявником. У зв'язку з цим 01 жовтня 2015 року щодо заявника було порушено кримінальну справу за підозрою у перешкодженні діяльності члена виборчої комісії.

17. 31 жовтня 2015 року слідчий Генеральної прокуратури України (далі – ГПУ) затримав заявника та оголосив йому про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною п'ятою статті 191 (привласнення коштів благодійної організації організованою групою), частиною першою статті 255 (створення злочинної організації), частиною другою статті 289 (незаконне заволодіння транспортним засобом при обтяжуючих обставинах) і статтею 349 (два епізоди захоплення представника влади як заручника) Кримінального кодексу України. З тексту відповідного повідомлення вбачається, що всі висунуті проти заявника обвинувачення було об'єднано з провадженням № 52 (див. пункт 13).

18. Обставини затримання заявника були такими. 31 жовтня 2015 року о 08 год. 40 хв. слідчий ГПУ у супроводі працівників спеціального підрозділу прибув до будинку заявника у м. Дніпропетровськ і вимагав відчинити двері, що заявник відмовився зробити. Вибивши входні двері, працівники поліції увійшли до квартири заявника. Заявник, який знаходився всередині за дверима, протестував проти дій працівників поліції, як проти неповаги до недоторканості його житла. Працівники поліції затримали заявника та доставили його до м. Київ (підстави для розгляду справи у м. Київ невідомі).

19. О 20 год. 37 хв. того дня слідчий склав протокол затримання заявника. Як вказано у протоколі, заявника було затримано відповідно до статті 208 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) (див. пункт 96) за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною п'ятою статті 191, частиною першою статті 255, частиною другою статті 289 і статтею 349 Кримінального кодексу України. Шаблон протоколу містив такі дві попередньо надруковані підстави для затримання: (1) якщо особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; або (2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин. Слідчий підкреслив другий із наведених варіантів як підставу для затримання заявника. Наведене у шаблоні протоколу місце для зазначення «конкретних фактів і дати» було залишено порожнім.

20. 02 листопада 2015 року слідчий звернувся до слідчого судді Новозаводського районного суду міста Чернігова (далі – Новозаводський суд) з клопотанням про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до судового розгляду (справа розглядалася у м. Чернігів, оскільки ГПУ доручила проведення розслідування прокуратурі Чернігівської області). Слідчий посилався на тяжкість висунутих проти заявника обвинувачень, можливим покаранням за які було позбавлення волі на строк до п'ятнадцяти років. Також зазначалося, що заявник мав дружні стосунки з посадовими особами правоохоронних, судових та інших органів. Тому слідчий вважав, що заявник міг скористатися своїми зв'язками, щоб чинити вплив на свідків, потерпілих або інших підозрюваних у провадженні чи перешкодити слідству, наприклад, знищивши докази.

21. Того дня заявника перевезли з м. Київ до м. Чернігів (150 км) звичайним мікроавтобусом. Згідно з його твердженнями його тримали у транспортному засобі з 09 год. 00 хв. до 17 год. 00 хв. під час транспортування і очікування прибуття до м. Чернігів, без води або їжі та без доступу до туалету. Згідно з твердженнями Уряду, який посилався на надану ГПУ інформацію, «заявнику за його проханнями надавалася вода та доступ до санітарного вузла».

22. Пізніше 02 листопада 2015 року заявник звернувся до Печерського районного суду міста Києва (далі – Печерський суд, розташований біля офісу ГПУ) зі скаргою на його свавільне та незаконне затримання. Він стверджував, зокрема, що у його випадку не були дотримані правові передумови для затримання без дозволу суду.

23. Того дня щодо заявника було порушено ще одне кримінальне провадження за підозрою у перешкодженні роботі члена виборчої комісії при обтяжуючих обставинах. Зокрема, вночі з 30 на 31 жовтня

2015 року заявник разом з кількома іншими особами нібито перешкоджав діяльності члена Дніпропетровської міської виборчої комісії «із застосуванням насильства та погроз про його застосування, а також з метою демонстрації сили організував присутність поруч із приміщенням виборчої комісії групи озброєних осіб та військової техніки». Це провадження було об'єднано з провадженням № 52 (див. пункти 13 і 17).

24. 03 листопада 2015 року о 08 год. 40 хв. закінчився строк затримання без ухвали суди (сімдесят дві години) і заявника звільнили у залі судових засідань Новозаводського суду. Проте о 08 год. 42 хв., до того як заявник зміг вийти із зали засідань, його одразу повторно затримали на підставі протоколу слідчого за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною третьою статті 157 Кримінального кодексу України (перешкоджання роботі члена виборчої комісії при обтяжуючих обставинах). Заявника негайно доставили до м. Київ, і слідчий склав протокол його затримання. Як і в попередньому протоколі затримання від 31 жовтня 2015 року (див. пункт 19), як підставу для повторного затримання заявника слідчий підкреслив попередньо надруковану фразу «якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин».

25. Того дня ГПУ вирішила доручити розслідування, яке здійснювала прокуратура Чернігівської області, своєму Головному слідчому управлінню.

26. Додатково до своєї скарги на затримання (див. пункт 22), заявник поскаржився до Печерського суду, що його повторне затримання 03 листопада 2015 року також було незаконним.

27. 04 листопада 2015 року слідчий з ГПУ звернувся до слідчого судді Печерського суду з клопотанням про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до судового розгляду. У цьому новому клопотанні повторювався текст раніше поданого клопотання, 02 листопада 2015 року (див. пункт 20), з додатковим посиленням на обвинувачення у перешкоджанні роботі члена виборчої комісії (див. пункти 23 і 24).

28. Того дня слідчий суддя Новозаводського суду у контексті зазначених подій постановив залишити без розгляду клопотання слідчого від 02 листопада 2015 року про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (див. пункт 20).

29. 05 листопада 2015 року Печерський суд вирішив розглянути спільно клопотання слідчого та скарги заявника від 02 і 03 листопада 2015 року щодо законності його затримання та повторного затримання (див. пункти 22, 26 і 27).

30. 06 листопада 2015 року слідча суддя Печерського суду частково задовольнила клопотання слідчого від 04 листопада 2015 року та ухвалила застосувати до заявника запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту із зобов'язанням носити електронний засіб контролю на початковий період до 31 грудня 2015 року. Вона посилялася, зокрема, на тяжкість висунутих проти заявника обвинувачень і серйозність можливого покарання. Водночас в ухвалі було зазначено, що заявник мав постійне місце проживання, літніх батьків і трьох неповнолітніх дітей. Крім того, суддя взяла до уваги те, що заявник був головою політичної партії та отримав численні нагороди, у тому числі 15 вересня 2014 року відзнаку Президента України – орден «За мужність». Також було зазначено, що він мав позитивні характеристики, а багато народних депутатів запропонували особисту поруку як гарантію дотримання ним своїх процесуальних обов'язків.

31. Щодо скарги заявника про стверджувану незаконність його затримання 31 жовтня 2015 року слідча суддя дійшла висновку, що на момент оскаржуваних подій заявник знаходився поза межами територіальної юрисдикції Печерського суду, а тому вона не мала компетенції ухвалювати рішення з цього питання.

32. Щодо аналогічних скарг заявника на його повторне затримання 03 листопада 2015 року суддя встановила, не навівши додаткових відомостей, що воно відбулось із дотриманням порядку, встановленого статтею 208 КПК України.

33. Заявник і прокурор оскаржили цю ухвалу в апеляційному порядку. Прокурор наполягав, що досудове тримання заявника під вартою було найбільш відповідним запобіжним заходом. Захисник заявника стверджував, що слідча суддя не навела жодної підстави в обґрунтування такого суворого запобіжного заходу, як цілодобовий домашній арешт.

34. 01 грудня 2015 року Апеляційний суд міста Києва залишив без задоволення обидві апеляційні скарги та без змін ухвалу від 06 листопада 2015 року. Суд погодився зі слідчою суддею, що за обставин справи заявника підстав для застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою не було, і домашній арешт був достатнім заходом. Водночас апеляційний суд встановив, що у матеріалах справи містилися докази, які підтверджували наявність розумної підозри, що заявник вчинив низку тяжких кримінальних правопорушень. В ухвалі апеляційного суду також було зазначено, що питання законності затримання заявника було належним чином розглянуто судом першої інстанції.

35. 07 грудня 2015 року заявнику викликали швидку допомогу та його помістили до «Клініки сімейної медицини», приватної лікарні у м. Дніпропетровськ. До 14 грудня 2015 року він проходив стаціонарне

лікування гіпертонічного кризу, гострого коронарного синдрому та нестабільної стенокардії.

36. 08 грудня 2015 року Головне управління Національної поліції у Дніпропетровській області направило до ГПУ звіт із електронного засобу контролю, який заявник зобов'язаний був носити в рамках домашнього арешту. Було зазначено, що з цього пристрою надійшло тридцять вісім повідомлень, тридцять п'ять з яких можна було пояснити «технічною недосконалістю пристрою, архітектурними особливостями будівлі, а також наявністю ліфта у квартирі підозрюваного». Щодо решти повідомлень, то два з них пояснювалися тим, що заявника перевозили для участі у судових слуханнях, а одне – його госпіталізацією (див. пункт 35).

37. 25 грудня 2015 року Прокуратура міста Києва, якій ГПУ доручила проведення розслідування, звернулася до слідчого судді Дніпровського районного суду міста Києва (далі – Дніпровський суд) із клопотанням про зміну заявнику запобіжного заходу з домашнього арешту на тримання під вартою. Додатково до обґрунтувань, наведених у первинному клопотанні від 02 листопада 2015 року (див. пункт 20), слідчий зазначив, що перебуваючи під домашнім арештом, заявник уникав участі у різних процесуальних діях шляхом «зловживання правом на медичну допомогу ... та постійного перебування у приватних медичних закладах». Слідчий зазначив, що батько заявника був засновником «Клініки сімейної медицини». На думку слідчого, це ставило під сумнів об'єктивність будь-яких висновків працівників цього медичного закладу. Поліція зареєструвала тридцять вісім спрацювань з електронного засобу контролю заявника, що могло свідчити про його спроби втрутитися у роботу пристрою. Крім того, згідно з твердженнями слідчого один зі свідків повідомив, що заявник погрожував йому через своїх захисників, щоб він змінив свої показання на користь заявника.

38. 28 грудня 2015 року Дніпровський суд задовольнив клопотання слідчого та ухвалив застосувати до заявника запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на початковий період до 25 лютого 2016 року (для детального вивчення подій у період з 25 до 28 грудня 2015 року див. пункти 60 – 79). Текст ухвали обмежувався резолютивною частиною та зауваженням, що слідчий суддя потребував більше часу для підготовки мотивувальної частини.

39. З деяких документів у матеріалах справи вбачається, що одразу після засідання 28 грудня 2015 року заявника помістили під варту в ізолятор тимчасового тримання Служби безпеки України. Водночас деякі інші документи свідчать, що до 15 січня 2016 року заявник продовжував своє стаціонарне лікування в інституті ім. М.М. Амосова (див. пункт 60).

40. 29 грудня 2015 року Дніпровський суд видав повний текст ухвали. Обґрунтовуючи поміщення заявника під варту, слідчий суддя

повторив наведені слідчим аргументи щодо існування обґрунтованої підозри причетності заявника до низки кримінальних правопорушень, тяжкості цих правопорушень, а також дружніх стосунків заявника з посадовими особами правоохоронних, судових та інших органів влади (див. пункт 20). Суддя також встановив:

«... у ході судового розгляду [клопотання] слідчий суддя визнає доведеним факт того, що обвинувачений покладені на нього обов'язки при обранні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту не виконав.

Доводи сторони обвинувачення в частині того, що жоден з більш м'яких запобіжних заходів ... не може запобігти доведеним під час розгляду ризикам у клопотанні є обґрунтованими.»

41. Заявник подав апеляційну скаргу. Він стверджував, що ця ухвала було незаконною та свавільною, і що жоден альтернативний, менш суворий, запобіжний захід не розглядався. Він також скаржився, що хоча він проходив стаціонарне лікування після операції та жодної терміновості розглядати клопотання слідчого не було, суддя проводив надмірно тривалі засідання, у тому числі у вихідні дні та нічний час.

42. Під час судових засідань 13, 22 та 25 січня 2016 року заявник тримався у металевій клітці. Згодом цю клітку замінили прозорою кабінкою.

43. 10 лютого 2016 року Апеляційний суд міста Києва частково задовольнив апеляційну скаргу заявника: він скасував ухвалу від 28 грудня 2015 року та постановив нову ухвалу, яка все одно замінювала домашній арешт заявника триманням під вартою, проте цього разу до 23 лютого 2016 року. Апеляційний суд підтримав висновки та обґрунтування суду першої інстанції. Однак він вважав, що строк затримання заявника мав обчислюватися з 26 грудня 2015 року (див. пункт 66).

44. 17 лютого 2016 року Дніпровський суд продовжив строк тримання заявника під вартою до 15 квітня 2016 року. Він зазначив, що розслідування ще не було закінчено, тоді як тяжкість висунутих проти заявника обвинувачень та вже встановлені ризики продовжували виправдовувати тримання його під вартою.

45. Заявник подав апеляційну скаргу. Він стверджував, зокрема, що слідчим суддею не розглядався жоден альтернативний, менш суворий, запобіжний захід. Крім того, заявник зазначив, що з моменту взяття його під варту не проводилося жодної слідчої дії.

46. 10 березня 2016 року висунуті проти заявника обвинувачення були дещо змінені, а саме: з обвинувального висновку було виключено обвинувачення у незаконному заволодінні транспортним засобом при обтяжуючих обставинах (див. пункт 13).

47. Того дня заявник підписав угоду про примирення із Р. (див. пункти 12 і 13). Заявник визнав свою вину у викраденні Р. 14 серпня 2014 року та висловив каяття. Сторони вважали обґрунтованим таке

покарання заявника: обмеження свободи на три роки (тобто, тримання в кримінально-виконавчих установах відкритого типу недалеко від місця проживання) зі звільненням від відбування покарання з іспитовим строком на один рік і шість місяців. Згодом ця угода була затверджена судом (див. пункт 51).

48. Також 10 березня 2016 року обвинувачення щодо викрадення Р. було виділено в окреме провадження. Решта обвинувачень залишилися в рамках провадження № 52 (див. пункти 13, 17 і 23).

49. 15 березня 2016 року Апеляційний суд міста Києва залишив без задоволення апеляційну скаргу заявника на ухвалу від 17 лютого 2016 року, якою було продовжено строк його досудового тримання під вартою (див. пункт 44). Як було зазначено в ухвалі апеляційного суду, те, що слідчий суддя визнав досудове тримання під вартою найбільш відповідним запобіжним заходом, не означало, що не були розглянуті альтернативні заходи. Щодо твердження заявника стосовно непроведення упродовж тривалого періоду жодних слідчих дій апеляційний суд зазначив, що ця обставина не давала підстав для скасування ухвали слідчого судді щодо продовження строку тримання заявника під вартою. Було зазначено, що за бажання заявник мав право оскаржити будь-яку бездіяльність сторони обвинувачення.

50. Того дня заявник звернувся до Дніпровського суду з клопотанням про зміну запобіжного заходу з тримання під вартою на цілодобовий домашній арешт на тій підставі, що його літня мати тяжко хворіла та потребувала постійного догляду. Слідчий суддя розглянув і задовольнив це клопотання у той самий день. Він зазначив, що цей новий аргумент не розглядався ні в попередній ухвалі від 17 лютого 2016 року, ні в ухвалі апеляційного суду від 15 березня 2016 року (див. пункти 44 і 49). Отже, Дніпровський суд помістив заявника під цілодобовий домашній арешт без електронного засобу контролю до 15 квітня 2016 року. 14 квітня 2016 року в апеляційному порядку цю ухвалу було залишено без змін.

51. 21 березня 2016 року Кіровський районний суд міста Дніпропетровська затвердив угоду про примирення між заявником і Р. (див. пункти 12 і 13). У результаті він визнав заявника винним у викраденні Р. за попередньою змовою та засудив його до трьох років позбавлення волі, звільнивши від відбування покарання з іспитовим строком на один рік і шість місяців.

52. 14 квітня 2016 року Дніпровський суд продовжив строк домашнього арешту заявника до 30 квітня 2016 року в рамках кримінального провадження проти нього, яке все ще тривало (див. пункт 48). В ухвалі було зазначено, що ще необхідно було провести значну кількість слідчих дій, а тяжкість висунутих проти заявника обвинувачень і встановлені раніше ризики продовжували виправдовувати обмеження його волі.

53. 29 квітня 2016 року строк арешту було ще раз продовжено, цього разу до 27 червня 2016 року.

54. 07 червня 2016 року Дніпровський суд за клопотанням заявника про надання дозволу на проходження лікування в Ізраїлі замінив домашній арешт заявника на особисте зобов'язання. Новий запобіжний захід застосовувався до 27 червня 2016 року. Того дня слідчий суддя задовольнив клопотання заявника щодо надання дозволу виїхати до Ізраїлю.

55. 16 червня 2016 року Дніпровський суд продовжив строк застосування особистого зобов'язання заявника до 10 серпня 2016 року.

56. 05 серпня 2016 року обвинувачення за частиною першою статті 255 (створення злочинної організації), статтею 349 (захоплення представника влади як заручника), частиною п'ятою статті 191 (розкрадання коштів благодійної організації організованою групою) та частиною третьою статті 157 Кримінального кодексу України (перешкоджання роботі члена виборчої комісії при обтяжуючих обставинах) було виділено в окреме провадження, внесене у Єдиний реєстр досудових розслідувань за № 42016000000002043 (далі – № 43). Жодної додаткової інформації щодо цієї процесуальної дії немає. Також незрозуміло, які обвинувачення, якщо такі були, залишилися в рамках провадження № 52 (див., зокрема, пункти 48 і 59).

57. 11 серпня 2016 року Печерський суд відмовив у задоволенні клопотання ГПУ про подальше продовження обраного заявнику запобіжного заходу (особисте зобов'язання). Слідчий суддя зазначив, що строк застосування цього заходу закінчився 10 серпня 2016 року, і тому його не можна було продовжити.

58. 11 вересня 2017 року ГПУ закрила кримінальне провадження щодо заявника № 43 (див. пункт 56) за відсутністю доказів його вини. Зокрема, прокуратура дійшла висновку щодо невстановлення достатніх доказів для доведення винуватості заявника у створенні та керуванні злочинною організацією, захопленні представника влади В. як заручника, розкраданні коштів благодійної організації організованою групою та перешкоджанні роботі члена виборчої комісії при обтяжуючих обставинах.

59. Уряд у своїх зауваженнях, не навівши жодних деталей, зазначив, що станом на квітень 2018 року розгляд кримінальної справи № 52, в якій заявник «не мав процесуального статусу», досі тривав. Не оскарживши цей довід як такий, заявник зазначив, що всі висунуті проти нього обвинувачення були зняті.

С. Події 25 – 28 грудня 2015 року*1. 25 грудня 2015 року*

60. Заявника прийняли до Національного інституту серцево-судинної хірургії ім. М.М. Амосова (далі – інститут ім. Амосова) для проходження медичного обстеження.

61. Приблизно о 14 год. 00 хв. головний лікар інституту ім. Амосова поінформував ЗМІ, що обстеження заявника триватиме близько двох годин. Приблизно о 15 год. 00 хв. прессекретар партії «УКРОП» проінформував громадськість, що слідчий очікував заявника біля лікарняної палати, щоб вручити йому копію клопотання про зміну запобіжного заходу (тримання під вартою замість домашнього арешту – див. пункт 37).

62. Комісія лікарів обстежила заявника та діагностувала йому ішемічну хворобу серця, гіпертонічний криз, гострий коронарний синдром і нестабільну стенокардію, та дійшла висновку про необхідність проведення невідкладної ангіопластики коронарного стента (черезшкірна коронарна операція для відкриття закупорених артерій, з поміщенням невеликої сітчастої трубки – стента, – що допомагає утримувати артерію у відкритому стані). Операція була проведена негайно, і в серцеві артерії заявника було поміщено два стенти.

63. Приблизно о 21 год. 00 хв. операція була закінчена, і заявника перевели до відділення інтенсивної терапії.

64. О 22 год. 15 хв., як тільки заявника перевели з відділення інтенсивної терапії до звичайної палати, слідчий спробував вручити йому копію свого клопотання про зміну запобіжного заходу. Заявник відмовився взяти його, пославшись на своє слабе самопочуття, пізню годину та відсутність його захисників.

2. 26 грудня 2015 року

65. О 09 год. 03 хв. слідчий суддя Дніпровського суду розпочав слухання з розгляду клопотання слідчого. Захисники заявника поінформували суд, що їхньому клієнту була проведена операція на серці, та він проходив післяопераційне стаціонарне лікування в інституті ім. Амосова. Вони стверджували, що це лікування триватиме приблизно від семи до десяти днів. Слідчий, у свою чергу, наполягав на тому, що з'явитися до суду заявнику нічого не заважало.

66. Об 11 год. 47 хв. суддя відклав слухання до 15 год. 00 хв. і ухвалив затримати заявника для забезпечення його обов'язкової участі.

67. О 15 год. 07 хв. заявника доставили до приміщення суду в інвалідному візку та з медичним інфузійним приладом. Його помістили у залі суду поруч з металевою кліткою. Були присутні та

здійснювали нагляд за його станом лікарі з інституту ім. Амосова та швидкої допомоги. О 15 год. 30 хв. лікар швидкої допомоги оглянув заявника та повідомив, що в останнього був швидкий пульс і високий артеріальний тиск.

68. О 17 год. 21 хв. слідчий суддя задовольнив клопотання захисників заявника щодо проведення негайної судово-медичної експертизи їхнього клієнта для визначення стану його здоров'я та вирішення, чи міг він брати участь у судових засіданнях. У результаті засідання було відкладено до 20 год. 30 хв., а заявника доставили назад до інституту ім. Амосова.

69. О 20 год. 30 хв. слідчий суддя продовжив засідання за відсутності заявника. Згідно з твердженнями захисників заявника на той момент він перебував у швидкій допомозі, оскільки стан його здоров'я погіршився. Посилаючись на цей факт, а також на відсутність будь-яких доказів, які б свідчили про виконання ухвали суду про проведення судово-медичної експертизи заявника, суддя відклав засідання до 09 год. 30 хв. 27 грудня 2015 року.

70. 26 грудня 2015 року головний лікар інституту ім. Амосова у відповідь на запит захисника заявника письмово поінформував його, що заявник потребував післяопераційного стаціонарного лікування та нагляду лікаря кардіолога. Лікар зазначив, що надання відповіді на питання, чи міг заявник брати участь у судових засіданнях, було поза межами його компетенції. Того дня головний лікар інституту ім. Амосова та двоє його заступників відповіли на аналогічний запит слідчого, що стан здоров'я заявника був задовільним, а перевезення його до зали суду не «загрожуватиме життю». Водночас лікарі зазначили, що вони не несуть відповідальності за стан здоров'я своїх пацієнтів за межами інституту.

3. 27 грудня (неділя) та 28 грудня 2015 року

71. Як повідомлялося у засобах масової інформації – журналісти постійно знаходилися в коридорах інституту ім. Амосова – приблизно о 01 год. 30 хв група працівників прокуратури намагалася увійти до палати заявника. Оскільки вона була зачинена, вони вголос зачитали заявникові ухвалу про проведення його судово-медичної експертизи та виклик у судове засідання вранці 27 грудня 2015 року. Двоє працівників лікарні підписали відповідний протокол як поняті.

72. Рано вранці 27 грудня 2015 року слідчий знову прийшов до палати заявника. Цього разу він зачитав уголос згадані документи безпосередньо заявнику. Заявник відповів, що не бажав залишати лікарню, не пройшовши судово-медичну експертизу.

73. Приблизно з 08 год. 00 хв. до 09 год. 00 хв 27 грудня 2015 року слідчий допитав трьох старших лікарів інституту ім. Амосова щодо стану здоров'я заявника. На питання слідчого, чи можна було перевозити заявника без будь-якого ризику для його життя та

здоров'я в інвалідному візку у супроводі лікарів, лікарі надали ствердну відповідь.

74. О 09 год. 38 хв. 27 грудня 2015 року суддя відновив засідання. Заявник присутнім не був. Слідчий посилався на проведений того ранку допит лікарів інституту ім. Амосова та клопотав про примусовий привід заявника до суду. Захисники заявника заперечили, пославшись на те, що їхній клієнт не пройшов судово-медичну експертизу.

75. О 12 год. 24 хв. суддя відклав засідання до 15 год. 00 хв. того самого дня та ухвалив затримати заявника з метою його приводу.

76. Опівдні 27 грудня 2015 року заявника оглянули (приблизно півгодини) двоє старших лікарів інституту ім. Амосова за участю судово-медичного експерта та у присутності слідчого і захисника заявника. Лікарі дали ствердну відповідь на питання слідчого, чи міг заявник брати участь у судових засіданнях, перебуваючи в інвалідному візку та у супроводі лікарів без ризику для його життя та здоров'я. Судово-медичний експерт зазначив, що утримається від відповіді на це питання. Деталі обстеження було внесено до «протоколу медичної експертизи», складеного слідчим і підписаного всіма учасниками.

77. О 16 год. 23 хв. того дня заявника доставили до зали суду в інвалідному візку. Слідчий суддя оголошував декілька коротких перерв у засіданні, щоб заявнику могли надати медичну допомогу.

78. Зала судових засідань була надзвичайно переповнена. У певний момент увечері в частині зали, відведений для громадськості, відбулися сутички. Приблизно о 21 год. 00 хв. 27 грудня 2015 року суддя вирішив продовжити розгляд у закритому судовому засіданні.

79. Засідання тривало до 13 год. 35 хв. 28 грудня 2015 року. Засоби масової інформації повідомляли, що це було найдовше судове засідання, яке коли-небудь відбувалося в Україні (загалом воно тривало приблизно тридцять годин).

D. Заяви у засобах масової інформації щодо кримінального провадження проти заявника

80. Затримання заявника та його кримінальне переслідування привернули значну увагу засобів масової інформації. Представники сторін захисту та обвинувачення, а також низка політиків і неурядових організацій зробили заяви щодо цього у засобах масової інформації.

1. Заяви сторони обвинувачення та інших представників влади у засобах масової інформації

81. Заявник цитував такі заяви високопосадовців.

82. 01 листопада 2015 року помічник Генерального прокурора України заявив на брифінгу:

«... багато людей можуть просто через вину оцих організаторів [показує рукою на екран із зображенням заявника], які створили це злочинне угруповання, сьогодні піти під слідство, стати підозрюваними, потім обвинуваченими і так далі піти до суду. Я прошу всіх тих, хто розібрався у тому, що відбулося – приходьте будь-ласка до Служби безпеки України або Генеральної прокуратури України, надайте нам інформацією і частина друга статті 255 Кримінального кодексу України буде застосована (тобто, особи, яка добровільно заявить про злочин, буде звільнена від кримінальної відповідальності)».

83. Заявник також цитував інше твердження цього самого посадовця:

«Це потрібно припиняти. Підробні печатки, створення, фактично, приватних армій, акумулювання на отакі фонди грошових коштів, викрадення людей, наявність автомобіля приватного прослуховування цих волонтерів ...»

84. Крім того, 01 листопада 2015 року Президент України заявив під час телевізійного інтерв'ю:

«Позиція така. На Корбані ніхто зупинятися не буде. І у нас немає імунітету від притягнення до відповідальності за корупційні злочини ні в кого. Ні в команди нової влади ... ні в старої ... І я наголошую на тому, що Україна найближчим часом має почути нові прізвиська тих, хто буде притягнутий до відповідальності.»

85. 02 листопада 2015 року Голова Служби безпеки України заявив під час брифінгу:

«Для цього був потрібен цей фонд лідерам організованого злочинного угруповання, до якого входили на той час, звичайно, Геннадій Олегович [заявник], поважний чоловік, разом з [іншими]? ... це злочинне угруповання спеціалізувалося на викраденні людей ...»

86. 29 грудня 2015 року слідчий заявив на брифінгу:

«Наступний слайд покажіть, будь ласка. Це [Хлібзавод], який також був рейдерськи захоплений злочинною організацією під керуванням Корбана Геннадія Олеговича.»

87. 22 січня 2016 року помічник Генерального прокурора України заявив пресі:

«... злочинне угруповання, очільником якого є Корбан, яке відповідно до вже наданої нами вам інформації, здійснювало ряд злочинів, у тому числі викрадення людей, привласнення коштів, незаконне поводження зі зброєю і таке інше ...;

... в ті часи, коли вся наша країна об'єднувалася у волонтерські організації, в патріотичні рухів з метою допомоги українським військовим на сході ..., на жаль, організоване злочинне угруповання на чолі з Геннадієм Корбаном, фактично прикриваючись в окремих моментах патріотичними чи волонтерськими гаслами, ... здійснювало ряд серйозніших злочинів; ...

Фактично фінансування цього злочинного угруповання Геннадія Корбана здійснювалося паралельно з фінансуванням окремих політичних проєктів.»

2. Заяви українських політичних партій у засобах масової інформації

88. 31 жовтня та 01 листопада 2015 року три парламентські політичні партії зробили публічні заяви щодо затримання заявника 31 жовтня 2015 року.

89. Політична партія «Батьківщина», очолювана Юлією Тимошенко (яка входила до правлячої коаліції до лютого 2016 року) заявила:

Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» занепокоєне затриманням голови партії «УКРОП» Геннадія Корбана

«Батьківщина» не є політичним партнером партії «УКРОП». Наші погляди не збігаються у різних питаннях. Окрім того, ми категорично проти поєднання бізнесу з політикою.

Проте арешт голови партії «УКРОП», яка на місцевих виборах пройшла в декілька обласних рад, тоді, як досі не покарані ті, хто розстрілював Майдан, хто займався масштабною корупцією в часи Януковича, – виглядає як вибіркове правосуддя та політичні переслідування.

За нашою інформацією, зараз тривають обшуки в народних депутатів, які входять до партії «УКРОП», що є неприпустимим та суперечить закону.

Такі дії проти політичної сили викликають в суспільстві багато запитань, що наразі залишаються без відповіді.

У зв'язку з цим ВО «Батьківщина» вимагає, щоб Генеральний прокурор та голова Служби безпеки України прибули у вівторок на пленарне засідання Верховної Ради України. Вони мають проінформувати народних депутатів і суспільство про підстави затримання голови партії «УКРОП» Геннадія Корбана і довести відсутність політичного підтексту в діях силовиків. ...»

90. Політична партія «Самопоміч», очолювана Андрієм Садовим (яка на момент подій входила до правлячої коаліції та вийшла з неї у лютому 2016 року) заявила:

Повернення до політичних репресій веде до краху державності, – «Самопоміч»

«Політична партія «Об'єднання «Самопоміч» вважає, що обшуки в депутатській приймальні народного депутата України Бориса Філатова та затримання його колеги по партії «УКРОП» – спроба повернути Україну у часи політичних репресій Віктора Януковича.

В той час, як вороги української державності не несуть жодної відповідальності, правоохоронні органи продовжують арешти десятків добровольців та волонтерів, які стали на захист України у війні за незалежність.

Ми категорично проти вибіркового правосуддя. Ті факти, на підставі яких сьогодні звинувачують Геннадія Корбана, були відомі і суспільству, і органам правопорядку давно. Діяльність, за яку необхідно було карати, залишилась

непоміченою прокуратурою і безкарною в очах суспільства. Однак, лише тепер, коли Геннадій Корбан став членом політичної партії, яка виступила з різкою критикою дій Президента, його минуле стало підставою для арешту. Тому очевидно, правдивими мотивами затримання є політичне переслідування.

Кожен повинен нести відповідальність за свої вчинки, але відповідальність має наступати вчасно, а не тоді, коли це приносить політичні вигоди. Політика «друзям – все, ворогам – закон» привела до краху попереднього Президента. Спроба продовжити цю політику ставить під загрозу українську державність в умовах продовження війни за її незалежність.

«Самопоміч» вимагає від Президента України, Прем'єр-міністра [та] колег по Парламенту – негайно звільнити Генерального Прокурора та забезпечити призначення незалежного наступника, який почне здійснювати правосуддя по відношенню до всіх корупціонерів та зрадників України.»

91. «Радикальна партія Олега Ляшка» (яка входила до правлячої коаліції до вересня 2015 року) опублікувала на своєму веб-сайті таку заяву:

Лозовий: Арешт Корбана – агонія режиму

«Народний депутат України, заступник лідера опозиційної фракції Радикальної партії Олега Ляшка Андрій Лозовий телефоном повідомив 112 каналу про продовження політичних репресій в Україні.

«Безумовно, арешт Геннадія Корбана – це агонія тоталітарного режиму Порошенка», – заявив Лозовий.

Народний депутат нагадав, що справи фабрикують виключно проти патріотів Натомість жоден із [членів колишньої правлячої партії], які причетні до пограбування країни та вбивства Небесної Сотні [особи, вбиті протягом протестів у 2013 – 2014 роках], не заарештовані. ...»

3. Інші публічні заяви та газетні статті

92. 01 листопада 2015 року Харківська правозахисна група опублікувала на своєму сайті статтю під назвою «Затримано лідера української політичної партії». У ній говорилося, зокрема:

«Можливо існують вагомі підстави для пред'явлення Геннадію Корбану кримінальних обвинувачень та їхнього пред'явлення саме зараз. Однак українці мають величезну недовіру через політично вмотивовані суди при Вікторі Януковичі, непроведення до цього часу належного розслідування злочинів, скоєних під час Євромайдану, та нездатності забезпечити, щоб особи, які серйозно скомпрометували себе, були принаймні звільнені з відповідальних посад у судових та правоохоронних органах. За таких обставин будь-яке переслідування неминуче порушить питання, і слід сподіватися, що органи влади розуміють, що ефективне та максимально прозоре розслідування більше сприятиме відновленню довіри, ніж публічні та запевнення щодо відсутності політичних мотивів.»

93. Заявник також посилався на декілька статей в українських газетах, в яких говорилося, що його затримання було політично вмотивованим.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

А. Конституція України 1996 року

94. Стаття 29, яка стосується справи, передбачає:

«Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

У разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою

...

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання. ...»

В. Кримінальний кодекс України 2001 року

95. Відповідні положення можна узагальнити таким чином:

- частина третя 3 статті 157 передбачає, що перешкоджання діяльності члена виборчої комісії, поєднане з примушуванням, застосуванням насильства або погрозою застосування насильства, вчинені за попередньою змовою групою осіб або членом виборчої комісії чи іншою службовою особою з використанням свого службового становища, карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років;

- частина п'ята статті 191 передбачає, що привласнення чужого майна, вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою, карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років і з конфіскацією майна;

- частина перша статті 255 передбачає, що створення злочинної організації, карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років;

- відповідно до частини другої статті 289 незаконне заволодіння транспортним засобом, вчинене, зокрема, за попередньою змовою групою осіб або поєднане з насильством або з погрозою застосування такого насильства, карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією майна або без такої;

- стаття 349 передбачає, що захоплення представника влади як заручника карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

С. Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року

96. Відповідні положення передбачають:

Стаття 176. Загальні положення про запобіжні заходи

«1. Запобіжними заходами є:

- 1) особисте зобов'язання;
- 2) особиста порука;
- 3) застава;
- 4) домашній арешт;
- 5) тримання під вартою.

2. Тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи, яке застосовується з підстав та в порядку, визначеному цим Кодексом.

3. Слідчий суддя, суд відмовляє у застосуванні запобіжного заходу, якщо слідчий, прокурор не доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини, є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів, передбачених частиною першою цієї статті, не може запобігти доведеним під час розгляду ризику або ризикам. При цьому найбільш м'яким запобіжним заходом є особисте зобов'язання, а найбільш суворим – тримання під вартою.

4. Запобіжні заходи застосовуються: під час досудового розслідування – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження – судом за клопотанням прокурора.»

Стаття 177. Мета і підстави застосування запобіжних заходів

«1. Метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам:

- 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду;
- 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
- 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;
- 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;
- 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

2. Підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність

ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті. ...»

Стаття 181. Домашній арешт

«1. Домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби.

2. Домашній арешт може бути застосовано до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у виді позбавлення волі.

...

5. Працівники органу Національної поліції з метою контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом, мають право з'являтися в житло цієї особи, вимагати надати усні чи письмові пояснення з питань, пов'язаних із виконанням покладених на неї зобов'язань, використовувати електронні засоби контролю.

6. Строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом не може перевищувати двох місяців. У разі необхідності строк тримання особи під домашнім арештом може бути продовжений за клопотанням прокурора в межах строку досудового розслідування Сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців. По закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим.»

Стаття 208. Затримання уповноваженою службовою особою [без ухвали суду]

«1. Уповноважена службова особа має право [без ухвали суду] затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

(1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення

(2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин ...

4. Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 цього Кодексу, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом.

5. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, [зокрема], зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання ...; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому...»

97. Стаття 276 Кодексу передбачає, що після затримання особи їй вручається офіційне повідомлення про підозру. З цього моменту особа отримує процесуальний статус підозрюваного. Особа, яка вручає повідомлення, зобов'язана роз'яснити підозрюваному його процесуальні права, у тому числі право зберігати мовчання та право мати захисника.

98. Стаття 278 Кодексу передбачає, що у разі, якщо особі, затриманій без ухвали суду, не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.

Д. Закон України «Про відшкодування шкоди» 1994 року

99. Відповідно до Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» (також – Закон України «Про відшкодування шкоди») особа має право на відшкодування шкоди, завданої внаслідок незаконного взяття і тримання під вартою (стаття 1). До випадків для виникнення права на відшкодування відноситься «встановлення в обвинувальному вирoku чи іншому рішенні суду ... незаконного взяття і тримання під вартою» або закриття кримінального провадження за невстановленням достатніх доказів для доведення винуватості особи (стаття 2).

Е. Цивільний кодекс України 2003 року

100. Стаття 1176 передбачає право на відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. Вона встановлює, що шкода, завдана фізичній особі, зокрема, внаслідок незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжного заходу та/або незаконного затримання відшкодовується у повному обсязі, незалежно від вини посадових і службових осіб органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. Порядок відшкодування зазначеної шкоди «встановлюється законом».

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

101. Заявник скаржився за статтею 3 Конвенції на умови його перевезення з м. Київ до м. Чернігів 02 листопада 2015 року. Він також скаржився, що був змушений брати участь у тривалих судових засіданнях одразу після проведення коронарної ангіопластики 25 грудня 2015 року. Насамкінець, він скаржився за тим самим положенням на тримання у металевій клітці під час судових засідань 13, 22 та 25 січня 2016 року. Стаття 3 Конвенції, на яку він посилався, передбачає:

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.»

A. Прийнятність

1. Щодо перевезення заявника з м. Київ до м. Чернігів 02 листопада 2015 року

102. Заявник скаржився за статтею 3 Конвенції, що 02 листопада 2015 року під час його перевезення з м. Київ до м. Чернігів та після цього, він приблизно вісім годин перебував у мікроавтобусі без води, їжі та доступу до туалету.

103. Уряд стверджував, що ця поїздка не була довгою, враховуючи, що відстань, яку необхідно було подолати, становила 150 км. Уряд також зазначив, що на його прохання заявник отримував воду та йому дозволялось користуватися туалетом.

104. Суд посилається на свої принципи усталеної практики щодо оцінки, чи досягло оскаржуване поводження мінімального рівня суворості, щоб підпадати під сферу дії статті 3 Конвенції (див. пункти 118 і 119). Суд встановив порушення цього положення, коли затриманий тримався у камері у відділі міліції протягом сімдесяти двох годин без їжі, напоїв або необмеженого доступу до туалету (див. рішення у справі «Федотов проти Росії» (*Fedotov v. Russia*), заява № 5140/02, пункти 66 – 70, від 25 жовтня 2005 року). Суд також визнавав недопустимими умови транспортування у справах, в яких заявники трималися у переповнених автомобілях спеціального призначення або вагонах потягу без належної вентиляції, води або харчування протягом тривалих періодів, які іноді перевищували сорок годин, і коли вони були змушені неодноразово здійснювати такі поїздки (див., наприклад, рішення у справах «Яковенко проти України» (*Yakovenko v. Ukraine*), заява № 15825/06, пункти 105 – 133, від 25 жовтня 2007 року, «Коктиш проти України» (*Koktysh v. Ukraine*), заява № 43707/07, пункти 106 – 108, від 10 грудня

2009 року та «Коновальчук проти України» (*Konovalchuk v. Ukraine*), заява № 31928/15, пункти 66 – 70, від 13 жовтня 2016 року).

105. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що заявника перевозили у звичайному мікроавтобусі, і заявник не стверджував, що він був некомфортним (див. пункт 21). За відсутності будь-яких відомостей від Уряду щодо того, як довго заявник мав очікувати у цьому транспорті після прибуття до м. Чернігів або щодо будь-якої організації харчування, Суд вважає правдоподібним твердження заявника, що він був змушений залишатися у мікроавтобусі протягом восьми годин без надання їжі.

106. Суд зазначає, що сторони не погоджуються щодо того, чи надавалася заявнику питна вода та чи мав він доступ до туалету. Суд встановив у своїй практиці, що коли йдеться про умови тримання під вартою, від заявників розумно очікувати надання детального та послідовного опису оскаржуваних фактів, а також надання, наскільки це можливо, будь-яких доказів у підтримку своїх скарг (див. рішення у справі «Віслогузов проти України» (*Visloguzov v. Ukraine*), заява № 32362/02, пункт 45, від 20 травня 2010 року). Заявник не надав жодних відомостей стосовно того, чи просив він відпустити його до туалету, та якщо так, скільки разів і якою була відповідь охоронців: чи відмовляли вони йому, змушували його чекати або не давали усамітнитися.

107. З огляду на це та беручи до уваги той факт, що перевезення заявника у нібито неналежних умовах відбулося лише один раз і тривало максимум вісім годин, Суд вважає, що заявник не довів, що умови його перевезення 02 листопада 2015 року, якщо і були неприємними, як стверджувалося, були такими, що могли свідчити про порушення статті 3 Конвенції.

108. З цього випливає, що ця скарга має бути відхилена як явно необґрунтована відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

2. Щодо участі заявника у судових засіданнях після проведення операції з коронарного стентування 25 грудня 2015 року

109. Уряд стверджував, що слідчий суддя, який проводив засідання 26 – 28 грудня 2015 року, належним чином урахував стан здоров'я заявника. Уряд також зазначив, що декілька медичних працівників здійснювали постійний нагляд за станом заявника та за необхідності надавали йому медичну допомогу. Отже, Уряд закликав Суд відхилити цю скаргу як явно необґрунтовану.

110. Заявник заперечив.

111. Усупереч доводам Уряду Суд не вважає цю скаргу явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції або неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому він оголошує її прийнятною.

3. Щодо тримання заявника у металевій клітці під час судових засідань 12, 22 та 25 січня 2016 року

112. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути оголошена прийнятною.

В. Суть

1. Щодо участі заявника у судових засіданнях після проведення операції з коронарного стентування 25 грудня 2015 року

(а) Доводи сторін

113. Заявник стверджував, що незважаючи на його надзвичайно слабкий стан після операції 25 грудня 2015 року, він був зобов'язаний брати участь у тривалих судових засіданнях. Він зазначив, зокрема, що насправді судово-медична експертиза з метою встановлення того, чи міг він брати участь у судових засіданнях, проведена не була. Щодо його огляду 27 грудня 2015 року, то він був задокументований як звичайне медичне обстеження (див. пункт 76). Крім того, він проходив у присутності та під тиском працівників прокуратури.

114. Заявник також стверджував, що судові засідання, зокрема, засідання 27 грудня 2015 року, були неприпустимо довгими. Крім того, зала суду була переповнена, що фізично виснажило його та завдало значного стресу та занепокоєння.

115. Уряд стверджував, що заявник перебільшував свої проблеми зі здоров'ям. На думку Уряду, заявник був людиною з міцним здоров'ям. Зокрема, Уряд зазначив, що під час усього періоду роботи у Дніпропетровській обласній державній адміністрації (див. пункт 7) заявник жодного разу не був на лікарняному. Уряд також зазначив, що заявник був завзятим курцем і продовжував палити, навіть перебуваючи у лікарні.

116. Уряд підкреслив, що заявник знаходився під постійним медичним наглядом під час судових засідань 26, 27 та 28 грудня 2015 року та йому надавалася вся необхідна медична допомога. Уряд зазначив, що не всі засідання у вказані дати були тривалими.

117. Заявник заперечив проти аргументів Уряду. Він звернув увагу Суду на те, що продовжував своє лікування упродовж тривалого періоду часу після відповідних подій, що доводило серйозність його захворювання на той час.

(b) Оцінка Суду*(i) Загальні принципи, сформульовані у практиці Суду*

118. Стаття 3 Конвенції втілює одну з основоположних цінностей демократичного суспільства. Вона містить абсолютну заборону катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання (див., наприклад, рішення у справі «Лабіта проти Італії» [ВП] (*Labita v. Italy*) [GC], заява № 26772/95, пункт 119, ЄСПЛ 2000-IV). Дійсно, заборона катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання є цінністю цивілізації, тісно пов'язаною з повагою до людської гідності (див. рішення у справі «Буїд проти Бельгії» [ВП] (*Bouyid v. Belgium*) [GC], заява № 23380/09, пункт 81, ЄСПЛ 2015).

119. Жорстоке поводження має досягти мінімального рівня суворості, щоб підпадати під дію статті 3 Конвенції. Оцінка такого мінімального рівня є відносною: вона залежить від усіх обставин справи, таких як характер і контекст поводження, його тривалість, фізичні та психологічні наслідки, а у деяких випадках від статі, віку та стану здоров'я потерпілого. Крім того, фактори включають у себе мету жорстокого поводження, разом із його наміром або мотивом, хоча відсутність будь-якого наміру принизити або зневажити потерпілого не може цілком виключити встановлення порушення статті 3 Конвенції. Слід також враховувати контекст жорстокого поводження, наприклад, атмосферу підвищеної напруженості та емоцій. Жорстоке поводження, яке досягає такого мінімального рівня суворості, зазвичай включає у себе фактичне заподіяння тілесних ушкоджень або сильне фізичне чи душевне страждання. Проте навіть за відсутності цих аспектів, коли поводження принижує чи ганьбить особу, демонструючи відсутність поваги до її людської гідності чи нехтування нею, або викликає відчуття страху, тривоги чи неповноцінності, здатне зламати моральний та фізичний опір особи, його можна характеризувати як таке, що принижує людську гідність і підпадає під встановлену статтею 3 Конвенції заборону. Слід також зазначити, що може бути достатньо того, щоб сам потерпілий вважав себе приниженим, навіть якщо на думку інших осіб це було не так (див. згадане рішення у справі «Буїд проти Бельгії» (*Bouyid v. Belgium*), пункти 85 і 86 з подальшими численними посиланнями).

120. Стосовно позбавлення свободи Суд постійно підкреслював, щоб підпадати під сферу дії статті 3 Конвенції, зазначені страждання та приниження у будь-якому разі мають перевищити той рівень страждання та приниження, який є невід'ємно пов'язаним з позбавленням свободи. Держава повинна забезпечити тримання особи під вартою в умовах, які відповідають принципу поваги до її людської гідності, та щоб спосіб і метод виконання покарання не завдавали їй душевного страждання чи труднощів, які б перевищували

невідворотний рівень страждання, притаманний триманню під вартою, та щоб з огляду на практичні вимоги ув'язнення охорона здоров'я такої особи та її благополуччя забезпечувалася належним чином (див. рішення у справі «Муршич проти Хорватії» [ВП] (*Muršić v. Croatia*) [GC], заява № 7334/13, пункт 99, від 20 жовтня 2016 року з подальшими посиланнями).

(ii) Застосування зазначених принципів у цій справі

121. Встановленим фактом є те, що 25 грудня 2015 року заявник пройшов коронарну ангіопластику (див. пункт 62). Отже, Суд відхиляє заперечення Уряду, що заявник «перебільшував свої проблеми зі здоров'ям» (див. пункт 115). Суд також не вважає доречним зауваження Уряду, що заявник не був на лікарняному протягом своєї попередньої роботи на державній службі, або що він був завзятим курцем (там само).

122. Завдання Суду не полягає в тому, щоб замінити своєю думкою думку національних експертів, оцінюючи серйозність захворювань заявника та можливі ризики їхнього погіршення (див. рішення у справі «Миханів проти України» (*Mikhaniv v. Ukraine*), заява № 75522/01, пункт 70, від 06 листопада 2008 року). При цьому Суд не ставить під сумнів твердження лікарів, що заявника можна було перевозити в інвалідному візку під медичним наглядом без ризику для його життя (див. пункти 70, 73 і 76). Проте Суд зазначає, що незважаючи на ухвалу суду з цього питання, жодна судово-медична експертиза заявника, яка б змогла дати чітку відповідь на питання, чи міг він брати участь у судових засіданнях, не проводилась. Хоча судово-медичний експерт був присутнім під час огляду заявника 27 грудня 2015 року, він утримувався від відповіді на це питання (див. пункт 76). У будь-якому разі, навіть якби заявника визнали здатним брати участь у судових засіданнях, цей висновок не можна було б тлумачити як такий, що дозволяв необмежену тривалість таких засідань.

123. Суд погоджується з аргументом заявника, що після відповідної операції він був слабким. Дійсно, він мав потребувати не тільки медичного нагляду та допомоги, але і достатнього відпочинку.

124. Хоча засідання за участю заявника 26 грудня 2015 року тривало дві години, що не вбачається надто тривалим, Суд вважає важливим взяти до уваги його більш широкий контекст. Зокрема, він зазначає, що напередодні, одразу після переведення заявника з палати інтенсивної терапії до звичайної палати пізно ввечері, до нього приходив слідчий, який намагався вручити йому копію клопотання про зміну запобіжного заходу на тримання під вартою (див. пункти 61 і 64). Це мало викликати у заявника, який був особливо вразливим після операції, стан тривоги та стресу. Вбачається, що вдень

26 грудня 2015 року стан його здоров'я погіршився, у зв'язку з чим засідання було відкладено (див. пункт 69).

125. Наступного дня заявник був змушений брати участь у судовому засіданні протягом більш ніж двадцяти однієї години, у тому числі в ніч з 27 на 28 грудня 2015 року (див. пункт 79). Крім того, навіть вночі напередодні він не мав можливості безперервно поспати, оскільки 27 грудня 2015 року приблизно о 01 год. 30 хв. слідчий намагався потрапити до його лікарняної палати (див. пункт 71).

126. На думку Суду, це було б випробуванням навіть для когось у доброму стані здоров'я. Заявнику, який ще не одужав після операції, перебування у суді протягом двадцяти однієї години мало завдати не тільки емоційні та психологічні труднощі, але і значну фізичну втому.

127. Суд вважає, що проведення судових засідань у нічний час може бути виправданим лише у невідкладних випадках. У справі заявника такої терміновості не було. Єдине питання, яке постало перед слідчим суддею, полягало у тому, чи поміщати заявника під варту замість застосованого раніше домашнього арешту. Розгляд цього питання міг бути відкладений на період проходження заявником післяопераційного лікування у лікарні (сім – десять днів – див. пункт 65).

128. З огляду на всі обставини цієї справи Суд вважає, що заявника було піддано нелюдському та такому, що принижує гідність, поводженню всупереч статті 3 Конвенції.

129. Отже, було порушено це положення.

2. Щодо тримання заявника у металевій клітці під час судових засідань 12, 22 та 25 січня 2016 року

(а) Доводи сторін

130. Заявник стверджував, що його поміщення до металевої клітки під час судових засідань 13, 22 та 25 січня 2016 року було невинуватим і таким, що принижувало гідність, заходом. Заявник наголосив, що, хоча він підозрювався у вчиненні тяжких злочинів, він ніколи не виявляв агресивної поведінки, а також погано почувався. Він зазначив, що був відомим політиком, і провадження щодо нього широко висвітлювалися у ЗМІ. Отже, у металевій клітці його бачили не тільки присутні у залі суду, але і значно ширша аудиторія. Насамкінець, заявник доводив, що замінивши згодом металеву клітку на скляну кабінку, органи державної влади визнали неприпустимість попередньої практики.

131. Уряд визнав, що під час судових засідань у зазначені дати заявник дійсно тримався у металевій клітці. Уряд зазначив, що такий захід безпеки відповідав нормам законодавства, чинним на момент подій. Згодом металеві клітки були замінені скляними кабінками, і під

час подальших засідань заявник тримався у скляній кабінці. З огляду на незначну тривалість його перебування у металевій клітці Уряд стверджував, що його права за статтею 3 Конвенції порушено не було.

(b) Оцінка Суду

132. Суд зазначає, що тримання підсудних у металевих клітках під час судових засідань було стандартною практикою в Україні, яка застосовувалась і в справі заявника. Жодної оцінки щодо існування будь-яких реальних і конкретних ризиків для безпеки у залі суду, які б вимагали його тримання у металевій клітці під час засідань, не проводилось.

133. Хоча заявник тримався у металевій клітці лише під час трьох засідань, у клітці його бачили не тільки особи, які були присутніми в залі суду, але і значно ширша аудиторія, оскільки через резонансність кримінального провадження проти нього громадськість стежила за провадженням у національних і міжнародних ЗМІ (див. для порівняння рішення у справі «Луценко проти України (№ 2)» (*Lutsenko v. Ukraine (№ 2)*), заява № 29334/11, пункт 171, від 11 червня 2015 року).

134. Суд уже встановлював, що тримання особи у металевій клітці під час судового засідання – беручи до уваги його об'єктивно принижуючий характер, несумісний зі стандартами цивілізованого поводження, які є ознакою демократичного суспільства, – сам собою є образою людської гідності, що порушує статтю 3 Конвенції (див. рішення у справі «Свінаренко та Сляднєв проти України» [ВП] (*Svinarenko and Slyadnev v. Russia*) [GC], заяви № 32541/08 та № 43441/08, пункт 138, ЄСПЛ 2014 (витяги).

135. Цей висновок стосується і обставин цієї справи.

136. Отже, було порушено статтю 3 Конвенції у зв'язку з цим.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

137. Заявник також скаржився: за пунктом 1 статті 5 Конвенції на незаконність та свавільність його затримання 31 жовтня 2015 року та повторного затримання 03 листопада 2015 року; за пунктом 3 статті 5 Конвенції, що його тримання під вартою під час досудового розслідування та домашній арешт не були обґрунтовані «відповідними та достатніми підставами»; за пунктом 4 статті 5 Конвенції на відсутність ефективної процедури для оскарження законності його затримання 31 жовтня 2015 року та повторного затримання 03 листопада 2015 року; та за пунктом 5 статті 5 Конвенції, що не мав забезпеченого правовою санкцією права на відшкодування за порушення його прав за іншими пунктами статті 5 Конвенції. Положення, на які він посилався, передбачають:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

...

(с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

...

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.»

А. Прийнятність

138. Суд зазначає, що Уряд не заперечував проти застосовності статті 5 Конвенції до домашнього арешту заявника. Відповідно до його практики домашній арешт, з огляду на його рівень і напруженість, вважається позбавленням свободи у розумінні цього положення (див. рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» [ВП] (*Buzadji v. the Republic of Moldova*) [GC], заява № 23755/07, пункт 104, від 05 липня 2016 року з подальшими посиланнями).

139. З огляду на спосіб застосування домашнього арешту до заявника, описаний у пунктах 30 і 50, Суд погоджується, що він становив позбавлення свободи у розумінні статті 5 Конвенції (див. для порівняння рішення у справі «Кавказький проти Росії» (*Kavkazskiy v. Russia*), заява № 19327/13, пункти 19 і 65, від 28 листопада 2017 року).

140. Крім того, Суд вважає, що скарги заявника за статтею 5 Конвенції не є явно необґрунтованими у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вони не є неприйнятними за будь-яких інших підстав. Тому вони мають бути визнані прийнятними.

В. Суть

1. Стверджуване порушення пункту 1 статті 5 Конвенції

(а) Доводи сторін

141. Заявник стверджував, що його затримання 31 жовтня 2015 року було незаконним і свавільним. Він звернув увагу Суду, що 15 серпня 2014 року з дати порушення проти нього кримінального провадження до його затримання минуло більше року. Протягом цього періоду він не виявляв небажання співпрацювати зі слідчими органами. Крім того, він брав активну участь у політичному житті України.

142. Заявник також стверджував, що стаття 208 КПК України, на яку ГПУ посилалася як на законну підставу для його затримання, була незастосовною у його випадку, оскільки дозволяла затримання без ухвали суду лише у конкретних невідкладних випадках, коли особу застали під час вчинення злочину або одразу після його вчинення.

143. Заявник стверджував, що його повторне затримання 03 листопада 2015 року, яке ґрунтувалося на тому самому положенні КПК України, також було незаконним. На його думку, цей захід був лише підставою для того, щоб не звільняти його після закінчення сімдесяти двох годин з моменту його затримання 31 жовтня 2015 року.

144. Уряд стверджував, що затримання заявника 31 жовтня 2015 року та його повторне затримання 03 листопада 2015 року відповідали застосовним положенням законодавства та ґрунтувалися на обґрунтованій підозрі, що він вчинив кримінальне правопорушення.

(b) Оцінка Суду

145. Коли постає питання про «законність» взяття під варту, у тому числі, чи було дотримано «порядок, встановлений законом», Конвенція, по суті, посилається на національне законодавство та встановлює зобов'язання забезпечувати дотримання його матеріальних і процесуальних норм. Однак дотримання національного законодавства недостатньо: пункт 1 статті 5 Конвенції вимагає, крім цього, щоб будь-яке позбавлення свободи відповідало меті захисту особи від свавілля. Один зі встановлених практикою Суду загальних принципів полягає у тому, що тримання під вартою вважатиметься «свавільним», якщо, незважаючи на дотримання національного законодавства, матиме місце недобросовісність або введення в оману органами державної влади, або коли органи державної влади нехтують спробами правильного застосування відповідного законодавства (див. рішення у справі «S., V. та A проти Данії» [ВП] (*S., V. and A. v. Denmark*) [GC], заява № 35553/12 та 2

інших, пункти 74 і 76, від 22 жовтня 2018 року з подальшими посиланнями).

146. Суд зазначає, що відповідно до українського законодавства позбавлення волі без вмотивованого рішення суду можливе лише в обмеженій кількості достатньо чітко визначених випадків. Так, стаття 29 Конституції України дозволяла застосування такого заходу на строк не більше трьох днів у разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити (див. пункт 94). Відповідно до статті 208 КПК України слідчий мав право затримати особу, зокрема, якщо останню застали *flagrante delicto* або якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі чи одязі вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин (див. пункт 96).

147. Уряд-відповідач не довів, що у справі заявника була наявна будь-яка з цих вимог, і слідчий не мав права затримувати його без ухвали суду.

148. Дійсно, як зазначив заявник, 31 жовтня 2015 року його затримали у зв'язку з подіями, які відбулися більш ніж за рік до цього. Тому не можна вважати, що органи державної влади стикнулися з невідкладною ситуацією.

149. Щодо повторного затримання заявника 03 листопада 2015 року Суд зазначає, що воно відбулося через декілька хвилин після його офіційного звільнення. Суд зазначає, що офіційно органи державної влади посилалися на обвинувачення, які відрізнялися від тих, що були підставою для попередньої ухвали про затримання (див. пункт 24). Однак з тексту наступного клопотання слідчого до суду щодо застосування до заявника запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (див. пункт 27) було очевидно, що насправді прокуратура посилалася на ті самі обвинувачення проти заявника, що і раніше, та що було додано лише одне нове обвинувачення (стверджуване перешкоджання заявником роботі члена виборчої комісії – див. пункт 23). Як і всі інші обвинувачення, це нове обвинувачення було відомо прокуратурі до затримання заявника 31 жовтня 2015 року. Однак, як і раніше, загальна вимога щодо отримання попереднього дозволу суду була проігнорована. Отже, повторне затримання заявника 03 листопада 2015 року явно не відповідало національному законодавству.

150. Описана ситуація дає Суду зрозуміти, що органи державної влади діяли недобросовісно, шукаючи привід забезпечити тривале затримання заявника та обійти дію ухвали суду щодо його звільнення. Таке поведіння є свавільним, не відповідає принципу юридичної визначеності, а також суперечить принципу верховенства права (див., *mutatis mutandis*, згадане рішення у справі «Миханів проти України» (*Mikhaniv v. Ukraine*), пункти 87 і 88).

151. У контексті викладеного Суд доходить висновку, що було порушено пункт статті 5 Конвенції у зв'язку із затриманням заявника 31 жовтня 2015 року та його повторним затриманням 03 листопада 2015 року.

2. Стверджуване порушення пункту 3 статті 5 Конвенції

(a) Доводи сторін

152. Заявник скаржився, що його тримання під вартою під час досудового розслідування та домашній арешт не ґрунтувалися на належних і достатніх підставах.

153. Уряд стверджував, що обидва оскаржувані заходи були належним чином обґрунтовані. Уряд зазначив, що згодом заявник був звільнений під особисте зобов'язання.

(b) Оцінка Суду

(i) Загальні принципи практики

154. Відповідно до усталеної практики Суду за пунктом 3 статті 5 Конвенції існування обґрунтованої підозри є умовою *sine qua non* для законності тривалого затримання, але зі спливом деякого часу такої підозри вже буде недостатньо: отже, Суд має встановити (1) чи продовжували інші підстави, наведені органами судової влади, виправдовувати позбавлення свободи, та (2) якщо такі підстави були «відповідними» та «достатніми», чи виявили національні органи влади «особливу ретельність» під час здійснення провадження. Суд також встановив, що органами державної влади має бути переконливо продемонстровано обґрунтування будь-якого періоду позбавлення свободи, незалежно від того, наскільки воно коротке. Вирішуючи питання про звільнення або подальше тримання особи під вартою, органи державної влади зобов'язані розглянути альтернативні засоби забезпечення її явки до суду (див. згадане рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*), пункт 87).

155. До обґрунтувань, які згідно з практикою Суду вважаються «відповідними» та «достатніми» доводами (окрім наявності обґрунтованої підозри), належать такі підстави, як небезпека переховування від слідства, ризик чинення тиску на свідків або фальсифікації доказів, ризик змови, ризик повторного вчинення злочину, ризик спричинення порушення громадського порядку, а також необхідність захисту затриманого (див. згадане рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*), пункт 88). Ці ризики повинні бути належним чином обґрунтовані, а обґрунтування органів влади щодо цього не може бути абстрактним, загальними або шаблонними (див., серед інших

джерел, рішення у справі «Мерабішвілі проти Грузії» [ВП] (*Merabishvili v. Georgia*) [GC], заява № 72508/13, пункт 222, від 28 листопада 2017 року).

156. Переважно саме на підставі обґрунтувань, викладених в ухвалах національних органів судової влади щодо тримання заявника під вартою під час досудового розслідування, та аргументах, наведених заявником у його клопотаннях про звільнення з-під варти або апеляційних скаргах, Суд має встановити, чи було порушено пункт 3 статті 5 (див. згадане рішення у справі «Мерабішвілі проти Грузії» (*Merabishvili v. Georgia*), пункт 225 з подальшими посиланнями).

157. Суд застосовує ті самі критерії, оцінюючи розумність усього періоду позбавлення свободи, незалежно від місця, де утримувався заявник (в ізоляторі тимчасового тримання або вдома під домашнім арештом). На думку Суду, на практиці навряд чи буде доцільно оцінювати обґрунтування тримання під вартою під час досудового розслідування за різними критеріями залежно від відмінностей умов тримання під вартою та рівня (дис)комфорту, який відчував затриманий. Навпаки, такі обґрунтування повинні оцінюватися згідно з критеріями, які є практичними та ефективними для забезпечення належного рівня захисту відповідно до статті 5 Конвенції, без ризику звести цей захист нанівець (див. згадане рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*), пункти 112 – 114).

(ii) Застосування зазначених принципів у цій справі

(α) Загальний період, який необхідно розглядати

158. Період позбавлення свободи, який має розглядатися у цій справі, розпочався 31 жовтня 2015 року, день затримання заявника, і закінчився 07 червня 2016 року, коли заявника звільнили під особисте зобов'язання (див. пункти 17, 24, 54 і 139). Отже, він тривав сім місяців і сім днів. Протягом двох місяців і двадцяти двох днів з цього періоду заявник був затриманим, а також тримався під вартою у ході досудового розслідування, тоді як решту чотири з половиною місяці він пробув під домашнім арештом (див. пункти 17, 30, 38, 50 і 54).

(β) Відповідність і достатність підстав для тривалого позбавлення заявника свободи

- Тривале затримання до 06 листопада 2015 року

159. Суд повторює, що визнав порушенням пункту 1 статті 5 Конвенції затримання заявника 31 жовтня 2015 року та його повторне затримання 03 листопада 2015 року, які були юридичною підставою для позбавлення його свободи до 06 листопада 2015 року (див.

пункт 151). Зокрема, Суд дійшов висновку, що національні органи влади, по-перше, не дотрималися «процедури, встановленої законом» та, по-друге, проявили недобросовісність. Питання про наявність «обґрунтованої підозри», що заявник вчинив кримінальне правопорушення, не входило до питань, проаналізованих Судом у контексті скарги за пунктом 1 статті 5 Конвенції.

160. Хоча з огляду на інкримінуючі матеріали щодо заявника Суд погоджується, що існувала обґрунтована підозра, що він вчинив кримінальне правопорушення, Суд нагадує, що відповідно до пункту 3 статті 5 Конвенції існування обґрунтованої підозри само собою не може виправдати тримання під вартою під час досудового розслідування та має обґрунтовуватися додатковими підставами (див. згадане рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*), пункт 95 та рішення у справі «Штвртецький проти Словаччини» (*Štvrtecký v. Slovakia*), заява № 55844/12, пункт 59, від 05 червня 2018 року).

161. Тому Суд розгляне, чи навели національні органи влади такі додаткові підстави для виправдання тривалого позбавлення заявника свободи упродовж значеного періоду.

162. Слід зазначити, що як і перший протокол затримання, протокол повторного затримання заявника від 03 листопада 2015 року не містив посилань на які-небудь конкретні обставини, які б вимагали позбавлення його свободи (див. пункт 24). Підстави, на які посилалися слідчі, обмежувалися тими, що були попередньо надруковані у шаблоні протоколу затримання.

163. Отже, Суд доходить висновку, що для обґрунтування тривалого затримання заявника до 06 листопада 2015 року не було наведено відповідних і достатніх підстав.

- Домашній арешт з 06 листопада до 28 грудня 2015 року

164. З обґрунтування, наведеного в ухвалі від 06 листопада 2015 року, вбачається, що слідча суддя Печерського суду врахувала низку міркувань, які вказували, що тримання заявника під вартою під час досудового розслідування було б не виправданим і надмірним запобіжним заходом. Зокрема, в ухвалі було зазначено, що заявник мав постійне місце проживання, літніх батьків і трьох неповнолітніх дітей, був лідером політичної партії, отримав численні нагороди, у тому числі відзнаку Президента України, та мав позитивні характеристики. Крім того, суддя зазначила, що особисту поруку, як гарантію дотримання заявником своїх процесуальних обов'язків, запропонувала велика кількість народних депутатів (див. пункт 30).

165. Однак ухвала суду від 06 листопада 2015 року не містила пояснень щодо того, яким чином зазначені обставини, які були явно вигідними для заявника, можна було тлумачити, як такі, що виправдовували поміщення його під домашній арешт. Хоча слідчий

суддя згадала про особисту поруку народних депутатів, не ставлячи під сумнів їхню достовірність і не висловивши жодних застережень щодо цього, вона не розглянула можливість застосування особистого зобов'язання як запобіжного заходу. Вона також не розглянула можливість забезпечення явки заявника до суду шляхом застосування інших менш суворих запобіжних засобів, передбачених українським законодавством для забезпечення належного здійснення кримінального провадження, наприклад, особистого зобов'язання або звільнення під заставу (див. пункт 96).

166. Суд зауважує, що апеляційний суд скористався таким самим підходом, *de facto* прирівнявши відсутність будь-яких підстав для тримання заявника під вартою під час досудового розслідування до обґрунтування для поміщення його під домашній арешт (див. пункт 34).

167. З цього випливає, що позбавлення заявника свободи протягом цього періоду не ґрунтувалося на відповідних і достатніх підставах.

- Тримання заявника під вартою під час досудового розслідування з 28 грудня 2015 року до 15 березня 2016 року

168. Суд зазначає, що слідчий суддя Дніпровського суду обґрунтував зміну запобіжного заходу з домашнього арешту на тримання від вартою під час досудового розслідування 28 грудня 2015 року, повторивши, головним чином, фактори, на які посилався слідчий: існування обґрунтованої підозри щодо причетності заявника до низки кримінальних правопорушень; тяжкість цих правопорушень; і дружні стосунки заявника з посадовими особами правоохоронних, судових та інших органів влади. Крім того, суддя визнав встановленим, що заявник не виконав обов'язки, притаманні домашньому арешту (див. пункти 38 і 40).

169. Враховуючи, що посилення на обґрунтовану підозру само собою недостатньо, Суд ретельніше розгляне інші підстави, використані для обґрунтування тримання заявника під вартою.

170. Суд не вважає належним і достатнім посилення слідчого судді на «дружні стосунки заявника з посадовими особами правоохоронних, судових та інших органів влади». Викладені у загальних формулюваннях, вони радше ставили під сумнів добросовісність цих незазначених осіб, а не обґрунтовували будь-які ризики звільнення заявника або застосування менш суворого запобіжного заходу, ніж тримання під вартою під час досудового розслідування.

171. Суд також зазначає, що суддя погодився, без подальшого обґрунтування, з аргументом слідчого, що заявник не виконав свої обов'язки, пов'язані з домашнім арештом (див. пункт 10).

172. В обґрунтування цього висновку слідчий посилався, зокрема, на «тривале перебування заявника у приватних медичних закладах», у

тому числі в установі, заснованій його батьком, як на ознаку того, що заявник «зловживав своїм правом на медичну допомогу» з метою уникнення «різних процесуальних дій». Однак, слід зазначити, що 25 грудня 2015 року, коли слідчий звернувся до суду із клопотанням про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час досудового слідства, заявник пройшов операцію з коронарної ангіопластики в інституті ім. Амосова (див. пункт 62). Це доводило, що заявник дійсно потребував серйозного медичного нагляду. Навіть якби ця операція не була проведена, твердження про те, що заявник «зловживав своїм правом на медичну допомогу», не могло вважатись відповідною підставою для обґрунтування поміщення його під варту під час досудового розслідування. Органи влади мали достатньо можливостей провести обстеження заявника за допомогою медичних фахівців, незалежність яких вони не ставили під сумнів (і згодом вони зробили це, доставивши заявника до інституту ім. Амосова).

173. Слідчий також посилався на той факт, що з електронного засобу контролю заявника надійшло тридцять вісім повідомлень, у зв'язку з чим він дійшов висновку, що заявник міг втручатися в роботу пристрою. Цей висновок явно суперечить документам, що були у розпорядженні прокуратури. Так, двома тижнями раніше поліція поінформувала прокуратуру про ці повідомлення та зазначила, що більшість з них можна було пояснити «технічною недосконалістю пристрою, архітектурними особливостями будівлі, а також наявністю ліфту у квартирі заявника». Двічі повідомлення пояснювалися тим фактом, що заявника відвозили до суду для участі в судових засіданнях, і один раз тим, що його прийняли до лікарні (див. пункт 36).

174. Насамкінець, слідчий зазначив, що «через своїх захисників» заявник погрожував одному зі свідків, щоб змусити його змінити свої показання на користь заявника (див. пункт 37). Не пояснювалося, як зміна запобіжного заходу заявника з домашнього арешту на тримання під вартою під час досудового розслідування мала припинити таку протиправну поведінку його захисників, з якими він би підтримував контакт, навіть перебуваючи під вартою.

175. Отже, для поміщення заявника під варту 28 грудня 2015 року не було наведено жодних відповідних і достатніх підстав.

176. Суд також не погоджується із шаблонними та абстрактними підставами, наведеними Апеляційним судом міста Києва у своїй ухвалі від 10 лютого 2016 року, якою було залишено без змін ухвалу щодо тримання заявника під вартою, та Дніпровським судом у своїй ухвалі від 17 лютого 2016 року про продовження строку застосування цього запобіжного заходу. Ці суди посилалися переважно на тяжкість висунутих проти заявника обвинувачень та існування вже встановлених ризиків.

- Домашній арешт з 15 березня до 07 червня 2016 року

177. Суд враховує той факт, що саме заявник просив змінити йому запобіжний захід з тримання під вартою під час досудового розслідування на домашній арешт (див. пункт 50). Однак це не можна тлумачити, як відмову від його прав за статтею 5 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, згадане рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*), пункти 106 – 110).

178. Суд у своїй практиці встановив, що право на свободу є надто важливим у демократичному суспільстві у розумінні Конвенції, щоб особа втратила право на захист за Конвенцією лише тому, що вона прийшла з повинною для взяття під варту (див. рішення у справі «Сторк проти Німеччини» (*Storck v. Germany*), заява № 61603/00, пункт 75, ЄСПЛ 2005-V). З фактів справи чітко вбачається, що ідея заявника стосовно поміщення під домашній арешт полягала в уникненні тривалого тримання під вартою (див. для порівняння згадане рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*), пункт 108).

179. Хоча домашній арешт накладав на заявника менше обмежень та менший рівень страждання та труднощів, ніж звичайне тримання під вартою в установі виконання покарань, він усе одно становив позбавлення свободи у розумінні статті 5 Конвенції (див. пункт 139). Отже, незалежно від ставлення заявника до цього заходу, національні органи влади були зобов'язані або належним чином обґрунтувати його, або звільнити заявника. Цього зроблено не було: Дніпровський суд не пояснив, чому у справі заявника існувала необхідність застосування такого суворого запобіжного заходу.

(γ) Висновок

180. Суд усвідомлює той факт, що більшість справ про тривале тримання під вартою, які доходили до нього, стосувалися більш тривалих періодів позбавлення свободи, і в цьому контексті період у сім місяців і сім днів (див. пункт 158) може видаватися відносно коротким (див. для порівняння рішення у справі «Жеребін проти Росії» (*Zherebin v. Russia*), заява № 51445/09, пункт 61, від 24 березня 2016 року). Тим не менш, Суд багато разів встановлював порушення пункту 3 статті 5 Конвенції навіть щодо таких коротких періодів тримання під вартою, якщо вони були необґрунтованими (широка практика Суду з цього питання наводиться у згаданому рішенні у справі «Жеребін проти Росії» (*Zherebin v. Russia*) там само).

181. З огляду на відсутність відповідних і достатніх підстав для позбавлення заявника свободи у цій справі, чи то у вигляді тримання під вартою під час досудового розслідування, чи у вигляді домашнього арешту, Суд доходить висновку, що було порушено пункт 3 статті 5 Конвенції.

3. Стверджуване порушення пункту 4 статті 5 Конвенції

(а) Доводи сторін

182. Заявник стверджував, що не було судового перегляду законності його затримання 31 жовтня 2015 року. Щодо законності його повторного затримання 03 листопада 2015 року він стверджував, що Печерський суд оцінив його формально та поверхово, не розглянувши його аргументи.

183. Уряд стверджував, що заявник не оскаржив законність його затримання 31 жовтня 2015 року у відповідному суді. Він також стверджував, що ухвалою від 06 листопада 2015 року слідча суддя Печерського суду здійснила ефективний судовий перегляд законності повторного затримання заявника 03 листопада 2015 року.

(b) Оцінка Суду

(i) Загальні принципи практики Суду

184. Суд повторює, що мета пункту 4 статті 5 Конвенції полягає у забезпеченні прав осіб, яких затримано та взято під варту, на судовий нагляд щодо законності застосованого до них заходу (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах «Де Вільде, Оомс та Версі проти Бельгії» (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*), від 18 червня 1971 року, пункт 76, Серія А № 12 та «Ізмоїлов та інші проти Росії» (*Ismoilov and Others v. Russia*), заява № 2947/06, пункт 145, від 24 квітня 2008 року).

Під час тримання особи під вартою їй має бути доступний засіб юридичного захисту, щоб вона могла домогтися невідкладного судового перегляду законності тримання під вартою, здатного призвести, якщо це доречно, до її звільнення. Доступність засобу юридичного захисту, *inter alia*, означає, що обставини, добровільно створені органами державної влади, повинні бути такими, щоб заявник мав реальну можливість скористатися цим засобом юридичного захисту (див. рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (*Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine*), заява № 42310/04, пункт 239, від 21 квітня 2011 року). Питання, чи було дотримано права особи за пунктом 4 статті 5 Конвенції, має вирішуватися у контексті кожної окремої справи (див. рішення у справі «Ребок проти Словаччини» (*Rehbock v. Slovenia*), заява № 29462/95, пункт 84, ЄСПЛ 2000-XII).

(ii) Застосування зазначених принципів у цій справі

185. Перш за все, Суд звертає увагу на ухвалу про звільнення заявника від 03 листопада 2015 року (див. пункт 24).

186. Відповідно до практики Суду пункт 4 статті 5 Конвенції більше не застосовується до будь-яких спроб домогтися судового перегляду законності позбавлення свободи після звільнення (див.,

mutatis mutandis, рішення у справі «Слюсар проти України» (*Slyusar v. Ukraine*), заява № 34361/06, пункт 13, від 08 березня 2012 року та посилання у ньому на рішення у справі «Райнпрехт проти Австрії» (*Reinprecht v. Austria*), заява № 67175/01, пункт 51, ЄСПЛ 2005-XII).

187. Інакше кажучи, пункт 4 статті 5 Конвенції передбачає превентивний засіб юридичного захисту щодо незаконного позбавлення свободи. Стосовно провадження щодо судового перегляду законності тримання особи під вартою після її звільнення, то все чого воно може досягти, це лише *ex post facto* визнання судом, що таке тримання під вартою було незаконним. На цій стадії застосування запобіжного засобу юридичного захисту за пунктом 4 статті 5 Конвенції припиняється, і застосовується компенсаційний засіб юридичного захисту, передбачений пунктом 5 статті 5 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Лелюк проти України» (*Lelyuk v. Ukraine*), заява № 24037/08, пункт 35, від 17 листопада 2016 року).

188. Суд послідовно встановлював у своїй практиці, що, абстрагуючись від зовнішніх ознак, він має дослідити реалії оскаржуваної ситуації (щодо застосування цього принципу у контексті статті 5 Конвенції див. рішення у справі «Фархард Алієв проти Азербайджану» (*Farhad Aliyev v. Azerbaijan*), заява № 37138/06, пункт 163, від 09 листопада 2010 року).

189. У цій справі реалії полягали в тому, що заявника не звільнили, незважаючи на ухвалу суду від 03 листопада 2015 року щодо цього (див. пункт 24). Враховуючи, що слідчий продовжував посилатися на ті самі підстави, що і раніше (див. пункт 27), на практиці це означало, що заявник міг вимагати судового перегляду законності позбавлення його свободи у розумінні пункту 4 статті 5 Конвенції лише в рамках провадження щодо позбавлення свободи від 06 листопада 2015 року, що він і зробив (див. пункти 26 і 30). Питання, чи мав він подати окрему скаргу стосовно законності його первинного затримання Суд проаналізує з точки зору пункту 5 статті 5 Конвенції (див. пункт 187).

190. Отже, єдиним порушенням заявником питанням за пунктом 4 статті 5 Конвенції залишається стверджуване ненаведення Печерським судом достатніх і відповідних підстав у своїй ухвалі від 06 листопада 2015 року (див. пункт 182). Однак Суд уже розглянув це питання за пунктом 3 статті 5 Конвенції (див. пункти 164, 165, 167 і 181). Тому він не вважає за необхідне розглядати те саме питання за пунктом 4 статті 5 Конвенції (див. згадане рішення у справі «Мерабішвілі проти Грузії» (*Merabishvili v. Georgia*), пункт 240).

191. Отже, Суд доходить висновку, що за цих обставин розглядати скаргу заявника за пунктом 4 статті 5 Конвенції немає необхідності.

4. Стверджуване порушення пункту 5 статті 5 Конвенції

(а) Доводи сторін

192. Заявник стверджував, що не мав забезпеченого правовою санкцією права на компенсацію у зв'язку зі стверджуваними порушеннями статті 5 Конвенції.

193. Уряд заперечив проти цього доводу. Уряд зазначив, що 11 вересня 2017 року кримінальне провадження щодо заявника було закрито за відсутністю доказів його вини. На думку Уряду, це давало заявнику достатні підстави, щоб вимагати відшкодування шкоди відповідно до статті 1176 Цивільного кодексу України або статті 1 Закону України «Про відшкодування шкоди» (див. пункти 99 і 100), чого він не зробив.

(b) Оцінка Суду

194. Як Суд зазначив, вважається, що було дотримано пункту 5 статті 5 Конвенції дотриманим, коли існує можливість звернутися за відшкодуванням шкоди, завданої позбавленням свободи, здійсненим з порушенням пунктів 1, 2, 3 та 4. Отже, право на відшкодування шкоди, гарантоване пунктом 5, виникає лише при встановленні національними органами влади або Конвенційними установами порушення одного з інших пунктів. У зв'язку з цим ефективне здійснення права на відшкодування шкоди, гарантоване пунктом 5 статті 5 Конвенції, має забезпечуватися з достатнім рівнем визначеності (див. рішення у справі «Станев проти Болгарії» [ВП] (*Stanev v. Bulgaria*) [GC], заява № 36760/06, пункт 182, ЄСПЛ 2012, з подальшими посиланнями).

195. Повертаючись до цієї справи, Суд зазначає, що українське законодавство надавало кожному, хто постраждав унаслідок незаконного притягнення до кримінальної відповідальності та/або затримання, можливість вимагати відшкодування шкоди. Застосовні правові положення передбачали, що право на таке відшкодування шкоди виникало у випадку встановлення судом незаконного, зокрема, тримання під вартою або закриття кримінального провадження проти особи за відсутністю доказів її вини (див. пункти 99 і 100).

196. Як зазначив Уряд, 11 вересня 2017 року кримінальне провадження щодо заявника було закрито за відсутністю доказів його вини (див. пункти 58 і 193). Однак підстави для позбавлення його свободи, які він вважав порушенням пунктів 1, 3 і 4 статті 5 Конвенції, не обмежувалися обвинуваченнями, висунутими проти нього у зазначеному провадженні. До них також входило обвинувачення у викраденні Р., у зв'язку з яким заявника згодом було засуджено (див., зокрема, пункт 51). Крім того, Уряд стверджував, що станом на квітень 2018 року, ще існували деякі не зняті із заявника обвинувачення (див. пункт 59). Хоча з огляду на факти справи

незрозуміло, які це могли бути обвинувачення, це означало, що існували інші обставини, які не дозволяли заявнику вимагати відшкодування виключно на підставі постанови ГПУ від 11 вересня 2017 року про закриття щодо нього кримінального провадження.

197. Отже, не можна стверджувати, що ефективне здійснення заявником свого права на відшкодування шкоди було забезпечено з достатнім рівнем визначеності, як це вимагалось пунктом 5 статті 5 Конвенції (див. пункт 194).

198. Суд також зазначає, що Уряд дорікнув заявнику, що він не подав скаргу щодо законності його первинного затримання 31 жовтня 2015 року, і Суд вирішив розглянути це питання за пунктом 5 статті 5 Конвенції (див. пункти 183 і 189). З огляду на характер та обсяг стверджуваних порушень прав заявника за пунктами 1, 3 і 4 статті 5 Конвенції Суд не вважає, що шляхом оскарження законності його затримання 31 жовтня 2015 року, тобто поданням ще однієї скарги з-поміж інших, заявник міг змінити описаний стан справ.

199. У цілому національні органи влади не визнали порушення одного з інших пунктів статті 5 Конвенції, що дозволило б заявнику вимагати відшкодування шкоди відповідно до пункту 5. Також немає підстав тлумачити відсутність такого висновку не на користь заявника.

200. Однак у цьому рішенні Суд встановив порушення пунктів 1 і 3 статті 5 Конвенції (див. пункти 151 і 181). З цього випливає, що пункт 5 статті 5 Конвенції є застосовним. Отже, Суд має встановити, чи надавало українське законодавство заявнику або надає тепер забезпечене правовою санкцією право на відшкодування шкоди у зв'язку зі встановленням цим Судом порушення статті 5 Конвенції.

201. Суд уже розглядав це питання у багатьох інших справах проти України. Він встановив, що право на відшкодування шкоди відповідно до пункту 5 статті 5 Конвенції вважається незабезпеченим національною правовою системою, якщо Суд встановлює порушення будь-якого з попередніх пунктів цієї статті, та якщо немає рішення національного суду, яким би було встановлено незаконність тримання під вартою (див., наприклад, згадане рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (*Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine*), пункти 233 і 234 та рішення у справах «Таран проти України» (*Taran v. Ukraine*), заява № 31898/06, пункти 89 і 90, від 17 жовтня 2013 року і «Сінькова проти України» (*Sinkova v. Ukraine*), заява № 39496/11, пункти 82 – 84, від 27 лютого 2018 року). Суд не вбачає підстав для іншого висновку у цій справі.

202. З цього випливає, що було порушено пункт 5 статті 5 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 18 КОНВЕНЦІЇ У ПОЄДНАННІ ЗІ СТАТТЕЮ 5 КОНВЕНЦІЇ

203. Заявник скаржився, що позбавлення його свободи було здійснено з прихованих мотивів, зокрема політичних. Він посилався на статтю 18 Конвенції у поєднанні зі статтею 5 Конвенції, яка передбачає:

«Обмеження, дозволені згідно з цією Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не застосовуються для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені.»

А. Прийнятність

204. Суд зазначає, що суть скарги заявника за цим положенням, зокрема те, що притягнення його до кримінальної відповідальності та затримання були здійснені з прихованих мотивів, не була розглянута за статтею 5 Конвенції. Тому Суд вважає, що стаття 18 Конвенції у поєднанні зі статтею 5 Конвенції є застосовною (щодо загальних принципів тлумачення та застосування статті 18 Конвенції див. згадане рішення у справі «Мерабішвілі проти Грузії» (*Merabishvili v. Georgia*), пункти 287 – 291).

205. Суд також зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції та не є неприйнятною за будь-яких інших підстав. Тому вона має бути оголошена прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

206. Заявник стверджував, що реальні підстави для притягнення його до кримінальної відповідальності були такими. По-перше, він посилався на конфлікт між тодішнім головою Дніпропетровської обласної державної адміністрації (в команді якого заявник працював на момент подій – див. пункт 7) та Президентом України, що призвело до відставки голови облдержадміністрації у березні 2015 року. По-друге, на проміжних парламентських виборах у м. Чернігів заявник був головним конкурентом кандидата від президентської партії, який також був близьким другом Президента України (див. пункт 10). Заявник виявив різні порушення цього кандидата, такі як підкуп виборців, зловживання адміністративними ресурсами та фальсифікація голосування. Тому заявник стверджував, що саме цей кандидат ініціював його кримінальне переслідування. Інша підстава, на думку заявника, полягала у його гострій критиці осіб при владі в цілому та Президента Порошенка, зокрема. Крім цього, партія заявника мала високий рейтинг на місцевих виборах.

Заявник стверджував, що мета позбавлення його свободи та притягнення до кримінальної відповідальності полягала у перешкодженні його політичній діяльності та дискредитації його політичної партії.

207. В обґрунтування своїх доводів заявник посилався на різні заяви у пресі, які доводили, що його кримінальне переслідування було політично вмотивованим (див. пункти 88 – 93).

208. Уряд стверджував, що твердження заявника були необґрунтованими. Зокрема, нічого не перешкоджало його участі у місцевих і проміжних парламентських виборах. Заявник до кінця березня 2015 року сам був однією з «осіб при владі» та не був опозиціонером. На думку Уряду, він також не мав значної громадської підтримки. Насамкінець, Уряд стверджував, що будь-хто мав право критикувати Президента України або його команду, не боячись кримінального переслідування, і що заявник не надав жодних доказів протилежного.

2. Оцінка Суду

(а) Загальні принципи практики Суду

209. Суд повторює, що стаття 18 Конвенції служить не лише для пояснення сфери застосування обмежень (як, наприклад, другого речення пункту 1 статті 5 Конвенції та пунктів 2 статей 8 – 11 Конвенції, які дозволяють обмеження цих прав і свобод). Вона також забороняє Високим Договірним Сторонам обмежувати права і свободи, закріплені у Конвенції, для цілей, не передбачених самою Конвенцією, і в такому сенсі вона є автономною (див. згадане рішення у справі «Мерабішвілі проти Грузії» (*Merabishvili v. Georgia*), пункти 287 і 288).

210. Право або свобода іноді обмежується виключно з метою, не передбаченою Конвенцією. Але обмеження може також бути застосоване як з прихованим мотивом, так і з метою, передбаченою Конвенцією; інакше кажучи, воно переслідує багато цілей. У таких ситуаціях питання полягає в тому, чи неодмінно передбачена мета перебиває приховану, чи суперечить статті 18 Конвенції сама наявність прихованої мети, або ж чи існує певна проміжна відповідь (там само, пункт 292).

211. Існує суттєва різниця між випадками, коли передбачена мета була такою, що дійсно спонукала органи державної влади до дій, хоча вони також бажали отримати якусь іншу перевагу, та випадками, коли передбачена мета, хоча й існувала, насправді була лише прикриттям, яке дозволяло органам державної влади досягти інших цілей, які були головним напрямком їхніх зусиль. Твердження, що наявність будь-якої іншої мети сама собою суперечить статті 18 Конвенції, не відобразить цієї принципової відмінності та суперечитиме предмету і

меті статті 18 Конвенції, яка забороняє зловживання владою. Дійсно, це може означати, що кожного разу, коли Суд виключає мету або підстави, про які стверджує Уряд за матеріальним аспектом Конвенції, він має встановити порушення статті 18 Конвенції, оскільки твердження Уряду будуть доказом того, що органи державної влади переслідували не тільки мету, яку Суд визнав законною, але також і іншу (там само, пункт 303).

212. З тих самих підстав висновок, що обмеження переслідує мету, передбачену Конвенцією, не обов'язково виключає порушення статті 18 Конвенції. Дійсно, у протилежному випадку це положення буде позбавлено його автономного характеру (там само, пункт 304).

213. Тому Суд вважає, що обмеження може бути сумісним з матеріальним положенням Конвенції, яке його дозволяє з огляду на переслідування ним дозволеної цим положенням мети, проте все ще порушує статтю 18 Конвенції, оскільки воно переважно здійснювалося з іншою метою, не передбаченою Конвенцією; інакше кажучи, якщо ця інша мета була переважаною. І навпаки, якщо передбачена мета була основною, обмеження не суперечитиме статті 18 Конвенції, навіть якщо воно також переслідує іншу мету (там само, пункт 305).

214. Те, яка мета переважає у цій справі, залежить від усіх обставин. Оцінюючи це питання, Суд враховуватиме характер і ступінь осудності стверджуваної прихованої мети, а також те, що Конвенція була призначена для підтримки та сприяння ідеалам і цінностям демократичного суспільства, заснованого на принципі верховенства права. У тривалих ситуаціях не можна виключати, що з плином часу оцінка того, яка ціль переважала, може змінюватися (там само, пункти 307 і 308).

215. Суд застосовує свій звичайний підхід до доведення, розглядаючи скарги за статтею 18 Конвенції (там само, пункт 310). Перший аспект цього підходу полягає в тому, що як правило, тягар доведення не покладається на одну або іншу сторону, оскільки Суд розглядає наявні в нього матеріали незалежно від їхнього походження, та у тому, що за необхідності він може отримати матеріали з власної ініціативи. Другий аспект підходу Суду полягає в тому, що застосовується критерій доведеності «поза розумним сумнівом». Разом з цим цей критерій не співпадає з критерієм національних правових систем, в яких він застосовується. По-перше, така доведеність може також впливати зі співіснування достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою висновків або подібних неспростовних презумпцій факту. По-друге, рівень переконання, необхідний для досягнення висновку, нерозривно пов'язаний зі специфікою фактів, характером тверджень і відповідним конвенційним правом, про можливе порушення якого йдеться. Третій аспект підходу Суду полягає в тому, що Суд може на свій розсуд

оцінювати не тільки прийнятність і відповідність, але й доказову вагу кожного представленого йому доказу. Немає жодних підстав для того, щоб Суд обмежувався прямим доказом щодо скарг за статтею 18 Конвенції або застосовував спеціальний критерій доведеності таких тверджень. Непрямі докази у цьому контексті означають інформацію про первинні або контекстуальні факти чи наслідки подій, які можуть бути підставою для висновків про первинні факти. Доповіді або твердження міжнародних спостерігачів, неурядових організацій або ЗМІ, чи рішення інших національних або міжнародних судів часто беруться до уваги, зокрема, щоб прояснити факти або підтвердити висновки, яких дійшов Суд (там само, пункти 311 і 314 – 317).

(b) Застосування зазначених принципів у цій справі

216. У цій справі Суд погодився, що заявника затримали з огляду на «обґрунтовану підозру» у вчиненні кримінального правопорушення (див. пункт 160). Інакше кажучи, незважаючи на те, що Суд встановив низку порушень статті 5 Конвенції (див. пункти 151, 181 і 202), усе ще можна стверджувати, що заявник був позбавлений свободи з метою, передбаченою підпунктом «с» пункту 1 статті 5 Конвенції.

217. Аналізуючи скаргу заявника за статтею 18 Конвенції, Суд має, перш за все, розглянути, чи переслідувало відповідне обмеження також будь-яку іншу мету, не передбачену пунктом 1 статті 5 Конвенції. Навіть у випадку ствердної відповіді на це питання статтю 18 Конвенції буде порушено, лише якщо ця інша мета була переважаючою.

218. Суд погоджується, що вибір часу первинного затримання заявника та спосіб його здійснення можна тлумачити, як можливі ознаки прихованого мотиву. Зокрема, Суд зазначає, що порушення кримінального провадження проти заявника 15 серпня 2014 року, одразу після того, як Р. звернувся до міліції зі скаргою щодо його викрадення заявником, вочевидь не заподіяло заявнику негайних незручностей. Крім того, 15 вересня 2014 року Президент України нагородив заявника відзнакою «За мужність» «за самовідданість, активну громадянську позицію та високий професіоналізм, виявлені під час виконання службових обов'язків» (див. пункт 8). Згодом, 25 лютого, 07 серпня та 01 жовтня 2015 року щодо заявника були порушені інші кримінальні провадження (див. пункти 14 – 16). Однак лише 31 жовтня 2015 року слідчі органи повідомили заявнику про підозру та затримали його (див. пункт 17). Його затримання було здійснено за участю спеціального підрозділу, працівники якого виламали входні двері квартири заявника (див. пункт 18). Раптово, з невідомих причин, затримання заявника та притягнення його до кримінальної відповідальності стало питанням особливої терміновості та уваги органів прокуратури. За відсутності будь-яких переконливих

пояснень органів державної влади політичні партії, ЗМІ та громадське суспільство загалом сприйняли це, як вибіркове правосуддя (див. пункти 88 – 93).

219. З огляду на це Суд розгляне конкретні аргументи, висунуті заявником в обґрунтування своєї скарги.

220. Суд зауважує, що заявник пов'язував своє кримінальне переслідування та позбавлення свободи, зокрема, зі ствердженням конфліктом між тодішнім головою Дніпропетровської обласної державної адміністрації та Президентом України, який призвів до відставки голови облдержадміністрації у березні 2015 року (див. пункти 7 і 206). За відсутності скарг про політичне переслідування згаданої посадової особи або когось із членів його політичної команди, крім заявника, Суд не вважає цей аргумент переконливим.

221. Суд також не переконаний твердженням заявника, що реальна причина його кримінального переслідування могла полягати в тому, що він був конкурентом кандидата від партії Президента України на проміжних парламентських виборах у м. Чернігів 26 липня 2015 року (див. пункт 10 та 206). Заявник стверджував, що весь правовий механізм був використаний зі зловживанням за примхою друга та політичного союзника Президента України. Суд не вбачає у матеріалах справи жодних доказів такого серйозного твердження. Крім того, мало ймовірно, що кандидат, який виграв вибори з 35.90% голосів, буде *post factum* прагнути помсти заявнику, який отримав менше половини цього відсотка (14.76 %). Суд також вважає важливим зазначити, що хоча заявник стверджував, що результати виборів були підробленими та несправедливими (див. пункт 206), він не подав скаргу за статтею 3 Першого протоколу до Конвенції (право на вільні вибори).

222. Щодо твердження заявника, що він гостро критикував Президента України та осіб при владі, то Суд погоджується із зауваженням Уряду, що заявник був не єдиною особою, хто це робив. Проте в Суду немає інформації про будь-які спроби придушити тих, хто критикував тодішнього Президента України або Уряд. Більшість публічно висловлених в Україні думок щодо кримінального переслідування заявника є скоріш ознакою протилежного: що кожна особа має право критикувати владу в цілому та Президента, зокрема.

223. За відсутності будь-яких доказів протилежного Суд також скептично ставиться до стверджуваного зв'язку між позбавленням заявника свободи та успіхом його партії на місцевих виборах. Слід зазначити, що кримінальне провадження щодо заявника було порушено приблизно за рік до створення партії «УКРОП». До того ж окрім партії «Блок Петра Порошенка», яка виграла вибори, дві інші партії, «Батьківщина» та «Опозиційний блок», отримали кращі результати, ніж партія «УКРОП» (див. пункт 11), але не стверджували, що їх переслідували.

224. У світлі наведеного Суд вважає, що твердження заявника у контексті його скарги за статтею 18 Конвенції не є достатньо доведеними. Навіть, якщо могли існувати певні приховані мотиви кримінального переслідування заявника та позбавлення його свободи, Суд не може встановити їх на підставі тверджень заявника, не кажучи вже про те, чи були приховані мотиви переважачими.

225. З огляду на це Суд вважає, що статтю 18 Конвенції порушено не було.

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 2 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

226. Заявник скаржився на порушення його права на презумпцію невинуватості за пунктом 2 статті 6 Конвенції, яка передбачає:

«2. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.»

A. Прийнятність

227. Суд оголошує цю скаргу прийнятною, оскільки вона не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції та не є непринятною з будь-яких інших підстав.

B. Суть

228. Заявник скаржився, що високопосадовці стверджували про його вину за відсутності вироку суду, вплинувши, таким чином, на громадську думку та передчасно вирішивши його справу.

229. Уряд стверджував, що органи влади просто інформували громадськість про хід розслідування у резонансній кримінальній справі.

230. Суд повторює усталений принцип своєї практики, що пункт 2 статті 6 Конвенції забороняє посадовим особам оголошувати особу винною до винесення їй вироку судом. Посадові особи можуть інформувати громадськість про розслідування у кримінальних справах, наприклад, розкриваючи інформацію про вручення повідомлень про підозру, затримання та зізнання, якщо вони роблять це розсудливо та обачно. Вибір слів є важливим (див. рішення у справі «Турьев проти Росії» (*Turyev v. Russia*), заява № 20758/04, пункт 19, від 11 жовтня 2016 року з подальшими посиланнями)

231. Повертаючись до цієї справи, Суд зауважує, що оскаржувані заяви були зроблені не в межах самого кримінального провадження, а були частиною адресованих громадськості заяв у ЗМІ. Суд приймає

до уваги довід Уряду, що мета оскаржуваних тверджень полягала в інформуванні громадськості про резонансну кримінальну справу. Дійсно, оскільки заявник був політиком, органи влади могли вважати за необхідне інформування громадськості про висунуті проти нього кримінальні обвинувачення (див. для порівняння рішення у справі «Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (*Mammadov v. Azerbaijan*), заява № 15172/13, пункт 127, від 22 травня 2014 року). Однак Суд вважає, що твердження високопосадовців у ЗМІ щодо кримінального провадження проти заявника були далекими від розсудливих та обачних. Його особа була відома громадськості, та його назвали лідером злочинного угруповання, яке вчинила низку тяжких кримінальних правопорушень (див. пункти 82 – 87). У результаті ці твердження не могли не сприяти думці громадськості про вину заявника до того, як її було б встановлено в законному порядку.

232. Отже, Суд доходить висновку, що було порушено пункт 2 статті 6 Конвенції.

V. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

233. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

234. Заявник не подав вимог щодо справедливої сатисфакції. Отже, Суд вважає, що у зв'язку з цим немає підстав присуджувати йому якусь суму.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. *Оголошує* одноголосно неприйнятною скаргу на умови перевезення заявника 02 листопада 2015 року, а решту скарг у заяві – прийнятними;
2. *Постановляє* одноголосно, що було порушено статтю 3 Конвенції у зв'язку з участю заявника у судових засіданнях 26 – 28 грудня 2015 року;
3. *Постановляє* одноголосно, що було порушено статтю 3 Конвенції у зв'язку з поміщенням заявника до металевої клітки під час судових засідань 13, 22 та 25 січня 2016 року;

4. *Постановляє* одноголосно, що було порушено пункт 1 статті 5 Конвенції у зв'язку із затриманням заявника 31 жовтня 2015 року та його повторним затриманням 03 листопада 2015 року;
5. *Постановляє* шістьма голосами проти одного, що було порушено пункт 3 статті 5 Конвенції;
6. *Постановляє* одноголосно, що немає потреби розглядати скаргу за пунктом 4 статті 5 Конвенції;
7. *Постановляє* одноголосно, що було порушено пункт 5 статті 5 Конвенції;
8. *Постановляє* одноголосно, що не було порушено статтю 18 Конвенції у поєднанні зі статтею 5 Конвенції;
9. *Постановляє* одноголосно, що було порушено пункт 2 статті 6 Конвенції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 04 липня 2019 року відповідно до пунктів 2 та 3 Правила 77 Регламенту Суду

Клаудія Вестердік
(*Claudia Westerdiek*)
Секретар

Ангеліка Нуссбергер
(*Angelika Nußberger*)
Голова

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 Правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додається окрема думка судді Сіюфрі О'Лірі.

А.Н.
К.В.

ЧАСТКОВО ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ О'ЛІРІ

1. Палата встановила порушення статті 3, пунктів 1 і 3 статті 5 та пункту 2 статті 6 Конвенції, виключивши при цьому порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 Конвенції.

2. Окрім встановлення порушення пункту 3 статті 5 Конвенції у зв'язку з двома періодами домашнього арешту заявника, я теж можу погодитися з цими висновками. Причини своєї частково окремої думки я пояснюю далі та додаю коментар щодо наслідків невстановлення порушення статті 18 Конвенції.

А. Події, які призвели до затримання заявника та подальші події

3. Події, що передували поданню заяви детально описані у рішенні (пункти 6 – 93). Однак, як показує аналіз скарги за статтями 5 та 18 Конвенції, малоймовірно, що якась зі сторін представила Суду повну картину обставин, які призвели до затримання заявника, тримання під вартою під час досудового розслідування та звільнення за відсутністю достатніх доказів. Це, щонайменше, прикро.

4. У період з 2014 до 2015 роки заявник обіймав важливу посаду у Дніпропетровській обласній адміністрації. Він був та усе ще є відомим бізнесменом. У вересні 2015 року він став головою політичної партії, яка того року висувала кандидатів на місцевих і проміжних парламентських виборах та гостро критикувала тодішнього Президента України.

5. З рішення незрозуміло, але впливає з аргументів заявника у судовому засіданні 06 листопада 2015 року, в якому було постановлено ухвалу щодо першого періоду домашнього арешту, що під час своєї роботи в обласній адміністрації заявник почав формувати та озброювати батальйони добровольців. Він також створив приватний фонд для підтримки української оборони на сході України та Донбасі, куди відправлялися ці добровольці¹. За його словами, колись він був союзником або прихильником Президента України, а згодом став політичним опонентом. На думку заявника, його «незаконне позбавлення свободи» було результатом цього протистояння.

6. У серпні 2014 року, коли заявник усе ще працював у зазначеній обласній адміністрації, щодо нього проводилось розслідування у зв'язку зі ствердженим викраденням посадової особи та пов'язаним з

¹ Засідання від 06 листопада 2015 року стисло описано у пунктах 29 – 32 рішення. Опубліковані витяги з виступу заявника див. за посиланням <https://ukrop.party/en/news/central/1177-klyuchova-promova-gennadiya-korbana-pid-chas-nichnogo-zasidannya-sudu-6-listopada-2015-roku>.

цим викрадення автомобіля. Друге кримінальне провадження щодо іншого викрадення людини було порушено у лютому 2015 року. Третє провадження було порушено у серпні того самого року за підозрою у привласненні коштів зазначеного приватного фонду. Четверте та останнє кримінальне провадження, порушене у жовтні 2015 року, стосувалося погроз застосування насильства, нібито адресованих голові обласної виборчої комісії. Коротко кажучи, коли заявника затримали 31 жовтня 2015 року, тривало чотири кримінальні провадження, і на цій стадії Генеральним прокурором України було висунуто додаткове обвинувачення, пов'язане зі створенням злочинного угруповання.

В. Порушення статті 3 та пунктів 1 і 3 статті 5 Конвенції у зв'язку з триманням заявника під вартою під час досудового розслідування

7. З огляду на підстави, розтлумачені у рішенні палати (пункти 109 – 129), немає жодних сумнівів, що поводження із заявником у судових засіданнях, проведених 26 – 28 грудня 2015 року, становило жорстоке поводження, яке суперечило статті 3 Конвенції; це стосується і його поміщення до металеві клітки під час наступних судових засідань у січні 2016 року (пункти 130 – 136 рішення).

8. Щодо його затримання 31 жовтня 2015 року, яке було зафіксовано на відео та під час якого озброєний спеціальний підрозділ увірвався до його квартири, та повторного затримання 03 листопада 2015 року, порушення пункту 1 статті 5 Конвенції також є очевидним (див. пункти 141 – 151 рішення). Законність затримання заявника до 06 листопада 2015 року після цього первинного затримання та повторного затримання, було підірвано тим фактом, що у протоколах затримання не було наведено підстав, які б його обґрунтовували. Це призводить до першого порушення пункту 3 статті 5 Конвенції (пункти 159 – 163 рішення).

С. Відсутність порушення пункту 3 статті 5 Конвенції щодо двох періодів домашнього арешту

9. Загальні принципи, які впливають з практики Суду стосовно пункту 3 статті 5 Конвенції, наведені у пунктах 154 – 157 рішення палати.

10. Існування обґрунтованої підозри є умовою для законності тривалого затримання, проте не є достатнім. Органи державної влади повинні навести «відповідні та достатні» підстави для виправдання будь-якого тривалого позбавлення свободи. Ці підстави не можуть

бути загальними та абстрактними, а повинні містити посилання на конкретні факти та особисті обставини заявника, що виправдовують його тривале затримання. Як підтверджено у рішенні Великої палати у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*), вимога обґрунтування відповідно до пункту 3 статті 5 Конвенції залишається однаковою, незалежно від того, чи тримається обвинувачений під вартою під час досудового розслідування або знаходиться під домашнім арештом. Відповідно до практики Суду у звільненні під заставу може бути відмовлено, *inter alia*, якщо існує ризик, що обвинувачений, у випадку звільнення, вживатиме дії для перешкоджання відправленню правосуддя. Існування ризику здійснення тиску на свідків визнається на початкових стадіях провадження, проте також визнається, що такий стверджуваний ризик може згодом зменшуватися у ході розслідування².

11. Після постановлення слідчим суддею Печерського суду ухвали від 06 листопада 2015 року період тримання заявника під вартою під час досудового розслідування закінчився. Натомість його помістили під домашній арешт до 28 грудня 2015 року із застосуванням електронного засобу контролю. Саме ця ухвала, на думку більшості, призводить до одного з чотирьох порушень пункту 3 статті 5 Конвенції. Виходячи з того, як палата вирішила підійти до справи заявника, та з огляду на зміст оскаржуваних національних рішень та елементи, на яких вони ґрунтувалися, я не можу погодитися. Як вбачається з пунктів 27 – 30 рішення палати слідча суддя розглядала, з одного боку, клопотання слідчого від 02 листопада 2015 року про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час досудового розслідування, а з іншого – скарги заявника від 02 та 03 листопада щодо законності його затримання, повторного затримання та тримання під вартою під час досудового розслідування, яке з нього випливало. Суддя посилалася на тяжкість обвинувачень та серйозність потенційних санкцій, детально розглянула особисту та сімейну ситуацію заявника, а також його професійну діяльність, позицію у суспільстві та позитивні переконання народних депутатів. Проте вона дійшла висновку, що хоча не було необхідності тримати заявника під вартою під час досудового розслідування, менш суворий запобіжний захід за цих обставин був виправданим. Застосовуючи такий менш суворий запобіжний захід слідча суддя чітко зосередилась на поясненні, чому тримання під вартою під час досудового слідства, якого вимагала сторона обвинувачення, не було необхідним. З огляду на обставини цієї справи та на наявні в неї

² Див. рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» [ВП] (*Buzadji v. the Republic of Moldova*) [GC], заява № 23755/07, від 05 липня 2016 року та згадані у ньому джерела у пунктах 85 – 113.

матеріали важко зрозуміти, що було неналежним і недостатнім у постановленій нею ухвалі. Її ухвалу було залишено без змін в апеляційній інстанції, але знову ж таки, у рішенні палата розглядає лише те, що, на її думку, слідча суддя та апеляційний суд не зробили, а не відповідність і достатність зробленого за відповідних обставин.

12. Позитивним внеском цього рішення палати щодо пункту 3 статті 5 Конвенції може вважатися підтвердження, що домашній арешт з огляду на його ступінь і суворість також є позбавленням свободи у розумінні статті 5 Конвенції, хоча й у менш суворій формі³. Якщо, як вбачається, деякі українські суди не розглядали домашній арешт у такий спосіб, пункт 158 рішення, який посилається на рішення Великої палати у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*), повинен цілком виключити будь-які непорозуміння.

13. Зовсім інше питання полягає в тому, чи порушила пункт 3 статті 5 Конвенції слідча суддя, яка вирішила застосувати домашній арешт, а не тримання під вартою під час досудового розслідування, якого вимагав прокурор за обставин цієї справи, та апеляційний суд, який залишив без змін її ухвалу. Заявник, як було пояснено раніше, був дуже заможним бізнесменом зі зв'язками. Він займав керівні посади в обласній адміністрації та обвинувачувався у зловживанні саме цією владою. Перш ніж офіційно увійти до політичного життя він під час ситуації в країні, яку можна було описати лише як нестабільну, сформував та озброїв батальйони добровольців. За цих обставин та на підставі наявних матеріалів ухвала суду від 06 листопада 2015 року не вбачається свавільною та недостатньо обґрунтованою.

14. Перший оскаржуваний період домашнього арешту був перерваний періодом у два з половиною місяці, коли інший суд застосував тримання під вартою під час досудового розслідування (див. пункти 168 – 176 рішення)⁴. Я цілком погоджуюся зі встановленням порушення пункту 3 статті 5 Конвенції щодо цього періоду, зокрема з огляду на медичний стан заявника і те, що нібито не було проведено перевірки щодо стверджуваних помилкових

³ Див. згадане рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*), пункт 104 та рішення у справі «Де Томмазо проти Італії» [ВП] (*De Tommaso v. Italy*) [GC], заява № 43395/09, від 23 лютого 2017 року, пункт 87 та наведені у них джерела.

⁴ Слід наголосити, що скарга заявника відповідно за пунктом 3 статті 5 Конвенції стосувалася, головним чином, періодів тримання під вартою під час досудового розслідування. Передача юрисдикції з Печерського районного суду до Дніпровського районного суду міста Києва, судові засідання та ухвали щодо тримання під вартою під час досудового розслідування, постановлені суддею останнього суду, який згодом покинув Україну, детально описані у його доводах.

сигналів засобу контролю, який заявник мав носити під час домашнього арешту. Проте випадок стверджуваного впливу на свідка, про який згадується у пункті 174 рішення, не є незначними, і Суд не має розглядати його як такий⁵.

15. Щодо другого періоду домашнього арешту, з 15 березня до 06 червня 2016 року, заявник клопотав про зміну згаданого тримання під вартою під час досудового розслідування на домашній арешт. Цього разу слідчий суддя Дніпровського районного суду розглянув і задовольнив це клопотання у день його подання. З цього моменту та надалі заявник більше не носив електронний засіб контролю. Як підстави для обґрунтування звільнення заявника з тримання під варти під час досудового розслідування із застосуванням при цьому менш суворого запобіжного заходу, ніж попередній домашній арешт, слідча суддя послалась на сімейні обставини заявника, тяжкість висунутих проти нього обвинувачень, здійснення декількох слідчих заходів та «встановлені раніше ризики». Слід пам'ятати, що упродовж цього періоду заявник, який визнав свою вину у викраденні людини, домовлявся про мирне врегулювання з постраждалим від цього, що зрештою призвело до вироку зі звільненням від відбування покарання з іспитом строком і лише виплати відшкодування шкоди. Заявник стверджував, що визнав вину під примусом, але палата цілком проігнорувала цей аргумент. За такої обставини складно виявити свавілля або недостатність підстав, які лежать в основі встановлення порушення пункту 3 статті 5 Конвенції щодо другого періоду домашнього арешту.

16. Витяги зі справи «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*) використовуються палатою не більше ніж для підтвердження того, що заявник, який клопотав про зміну тримання його під вартою під час досудового розслідування на домашній арешт, не вважається таким, що відмовився від своїх прав. Очевидно, що поміщення заявника під домашній арешт не дорівнювало його звільненню з-під варти, тому вимоги пункту 3 статті 5 Конвенції продовжували застосовуватися до цього домашнього арешту. Однак низка факторів відрізняє цю справу від справи «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*). На відміну від справи «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*) національні суди у цій справі не відмовляли у задоволенні численних *habeas corpus*

⁵ Див. рішення у справі «Цін проти Португалії» (*Qing v. Portugal*), заява № 69861/11, від 05 листопада 2015 року, пункт 61: «Суд визнає, що у справах стосовно стверджуваної організованої злочинності ризик того, що затриманий може чинити тиск на свідків або іншим чином перешкоджати провадженню у випадку звільнення, часто є особливо високим».

клопотань заявника (див. для порівняння згадане рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*), пункт 108)⁶. Як зазначено у пункті 50 рішення, коли заявник звернувся з клопотанням про звільнення з-під варти під час досудового розслідування з огляду на існування нових фактів, ці факти були розглянуті слідчим суддею як частина його загальної оцінки та до заявника негайно був застосований домашній арешт без електронного засобу контролю. Крім того, тоді як у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*) Суд критикував національні суди за те, що вони не розглянули характер заявника, моральний портрет, його активи та зв'язки з країною, а також його поведінку від початку кримінального розслідування, то з ухвал щодо першого та другого домашнього арешту очевидно, що не можна сказати того самого про двох слідчих суддів, ухвали яких про домашній арешт були оскаржені. Не було жодних доказів, що на момент подій в Україні діяла презумпція на користь тримання під вартою під час досудового розслідування та/або домашнього арешту, коли обвинувачуваному могло загрожувати покарання, яке перевищувало певну межу (див. для порівняння рішення у справі «Ніколова проти Болгарії № 2» (*Nikolova v. Bulgaria (№ 2)*), заява № 40896/98, від 30 вересня 2004 року). У попередніх справах тривалість відповідного тримання під вартою була значно довшою, ніж сім місяців і сім діб у цій справі, чотири з половиною місяці з якого склалися з домашнього арешту (див. згадане рішення у справі «Ніколова проти Болгарії № 2» (*Nikolova v. Bulgaria*), пункт 60 (більш 2 років і 5 місяців); згадане рішення у справі «Цін проти Португалії» (*Qing v. Portugal*), пункт 60 (більш 1 року та семи місяців), або рішення у справі «Подесчі проти Сан Маріно» (*Podeschi v. San Marino*), заява № 66357/14, від 13 квітня 2017 року, пункт 126 (більш 1 року та 4 місяців). Отже, вплив часу, який вимагав би, щоб вагомі відповідні та достатні підстави, які спочатку обґрунтовували позбавлення свободи, стали ще більш вагомими, не може бути вирішальним або навіть суттєвим фактором у цій справі. Щодо відсутності прогресу або ретельності під час здійснення слідчих дій, то це, вочевидь, було проблемою протягом періоду тримання під вартою під час досудового розслідування, у зв'язку з чим було встановлено порушення пункту 3 статті 5 Конвенції, але не упродовж періоду домашнього арешту.

17. На підставі наданих матеріалів я не вбачаю загальних та абстрактних підстав, жодних шаблонних рішень, які виправдовували

⁶ Дійсно, із заяви заявника – доступ до якої я маю лише в українському варіанті – та його письмових доводів незрозуміло, чи скаржився він коли-небудь за пунктом 3 статті 5 Конвенції на застосування до нього домашнього арешту.

застосування інших заходів, що обмежували свободу заявника під час перебування під домашнім арештом, відсутності узгодженості у підході національних судів до застосування домашнього арешту (див. згадане рішення у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (*Buzadji v. the Republic of Moldova*), пункт 122). Навпаки, під час відповідні судді оперативно реагували у питаннях зміни запобіжний захід у вигляді тримання під вартою під час досудового розслідування на домашній арешт із застосуванням засобу контролю, потім на домашній арешт без застосування засобу контролю і, зрештою, на особисте зобов'язання. Встановлення порушення пункту 3 статті 5 Конвенції було обґрунтованим щодо періоду тримання під вартою під час досудового розслідування, але не щодо періодів домашнього арешту.

D. Висновки

18. У своїй оцінці скарг за статтями 3, 5 та 6 Конвенції рішення палати розглядає справу заявника як справу «звичайного» обвинуваченого, а роль Суду – як стандартного гаранта права на свободу та безпеку в демократичному суспільстві, який керується верховенством права.

19. Однак, аналізуючи скарги заявника за статтею 18 у поєднанні зі статтею 5 Конвенції, можна зрозуміти, що лежить в основі цієї справи. У зв'язку з необхідністю збору інших доказів палата вирішила не здійснювати розгляд за статтею 18 Конвенції виключно на підставі інформації, наданої заявником⁷. Це означало, що вона відхилила існування прихованих мотивів притягнення заявника до відповідальності та позбавлення його свободи. При цьому палата застосувала принцип тягаря доведення, який у справах за статтею 18 Конвенції не впливає з практики та вбачається недоречним⁸.

20. Однак, коли стаття 18 Конвенції була виключена з аналізу, палата розглядала лише два періоди домашнього арешту, застосовані всупереч позиції прокурора до окремої особи, обвинуваченої у декількох тяжких злочинах, у зв'язку з якими існувала обґрунтована підозра і достатні та законні підстави для застосування запобіжного

⁷ Див., зокрема, пункт 224 рішення палати, в якому, незважаючи на визнання у пункті 218 можливих ознак прихованих мотивів у часі та характері затримання заявника, зазначено, що хоча могли існувати приховані мотиви, заявник не довів їх у достатній мірі.

⁸ Щодо тягаря доведення, див. витяги зі справи *Merabishvili v. Georgia* [GC], № 72508/13, 28 листопада 2017 року, у пункті § 311 рішення (наголос доданий): «Тягар доведення не лежить на одній або іншій стороні, оскільки Суд розглядає усі подані йому матеріали, незалежно від їх походження, та [...] він може за необхідності отримати матеріали з власної ініціативи».

заходу на цій стадії розслідування. Крім того, з часом заходи, якими обвинуваченого було позбавлено свободи, були пом'якшені слідчими суддями, а загальна тривалість тримання під вартою не перевищувала ту, що зазвичай викликає занепокоєння Суду.

21. Якби палата вирішила розглянути скаргу за статтею 18 Конвенції, її судове завдання неодмінно змінилося б. Розглядаючи факти справи в цілому, разом зі встановленими явними порушеннями статті 3 та пункту 1 статті 5 Конвенції, палата мала б вирішити, чи не втратили чинність самі оскаржувані ухвали судів щодо домашнього арешту з огляду на загальний контекст, враховуючи можливі ознаки прихованих мотивів затримання та позбавлення свободи. Відповідь на це питання може бути ствердною. Замість цього палата застосувала звичайний судовий аналіз справи, в якій обставини були далекими від звичайних. У результаті маємо рішення з двох різних частин.

22. Наведені в цій справі підстави щодо відсутності порушення статті 18 Конвенції могли бути переконливими. Але незважаючи на два нещодавні рішення Великої палати, які мали прояснити застосовні загальні принципи, ця справа свідчить про відсутність чіткості та узгодженості у підході Суду до цього положення⁹. Повідомляючи про справи та ухвалюючи у них рішення, Суд усе частіше застосовує статтю 18 Конвенції або на прохання заявників, або з власної ініціативи. Однак незрозуміло, коли та за яких обставин будуть встановлені порушення статті 18 Конвенції.

23. У зв'язку зі своїм поведінням з паном Корбаном держава-відповідач допустила у цій справі кілька порушень Конвенції. Проте ухвали про застосування до заявника домашнього арешту, особливо ухвала від 06 листопада 2015 року, які кожного разу скасовували тримання його під вартою під час досудового розслідування та поступово зменшували рівень втручання у його свободу, безумовно дають слабку надію. Коли принцип верховенства права вбачається крихким, робота Суду полягає у виховуванні та підтримці установ, які прагнуть відстояти його тією мірою, якою це можливо. Саме у зв'язку з цим я частково не згодна.

⁹ Див. згадане рішення у справі «Мерабішвілі проти Грузії» [ВП] (*Merabishvili v. Georgia*) [GC], та рішення у справі «Навальний проти Росії» [ВП] (*Navalnyy v. Russia*) [GC], заяви № 29580/12, № 36847/12, № 11252/13 та інші, 15 листопада 2018 року. Див. частково окрему думку, яка співпадає з думкою більшості в останній справі про складність застосування підходу *Merabishvili* до справ, які передбачають послідовність різних епізодів, які, під час загального розгляду, свідчать про приховану мету, а саме, стримування політичної опозиції.